

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

BYELORUSSIAN THOUGHT

ГРАМАДЗКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСАПІС

№ 4

СЬНЕЖАНЬ 1962 Г.

НЬЮ-ЁРК

САУТ РЫВЭР

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

BYELORUSSIAN THOUGHT

ЗЪМЕСТ

	бач.
MEMORANDUM	1
PROCLAMATION	4
<i>Уладзімер Глыбінны: Смаленшчына — адвечная зямля беларускага народу</i>	5
<i>Алесь Змагар: Смуткам плецьцу хвалі...</i>	11
<i>Др. Я. Станкевіг: Гісторыя Беларусі Др. В. Шчарбакова</i>	12
<i>Я. Ляшына: "Паэты аднаго пакаленъня"</i>	14
<i>Л. Галяк: Аб перакладзе</i>	16
<i>В. Мікалаеня: Дадатак</i>	18
<i>В. М.: Глёсы</i>	19
<i>Міхась Кавыль: Помнік</i>	21
<i>Ул. Клішэвіг: З паэмы "Іван Каліна"</i>	21
<i>Угодкі Слуцкага Паўстаньня</i>	23
<i>Алесь Валошка: І што за прычына...</i>	23
<i>З паняволенай Беларусі</i>	24
<i>Алесь Змагар: Благаславі, матуля!</i>	28
Хроніка	30

Год выд. 3

СІНЕЖАНЬ 1962 г.

№ 4

MEMORANDUM^{*)}

Date: October 1, 1962

The Conference of Byelorussian organizations of the United States of America and Canada, which was held in Cleveland September 2, 1962, resolved to bring the following to your kind attention:

The Conference welcomes the activity of the United Nations supporting liberation of colonial nations, establishing their national independent states, according to the will of the liberated peoples, and accepting them as new members of the United Nations.

The Conference approves as just, the policy of the governments of the former empires of the Western World, which resulted in the liberation of many of their colonies in Asia and Africa

Рэдакцыя і Адміністрацыя Беларускае Думкі гэтым вітае гытагоў, падпішыкаў, ахвярадаўцаў і сымпатыкаў са съятам Хрыстовага Нараджэнья і перасылае найшырэйшыя пажаданьні ў наступногім 1963 годзе.

after the 2nd World War, the countries now represented in the United Nations as independent states.

The Conference assumes that liberation of colonies and restoration of their independent states should be equally applied to all empires existing today. The largest empires at this time are Soviet Russia and Communist China. These empires in various times have conquered many other nations, enslaved them and turned them into their own colonies.

^{*)} Высланы ўсім удзельнікам 17-ай Асамблей А.Н., за выняткам Савецкага блёку.

Soviet Russia is covering her own imperialistic essence behind a misleading name, the Union of the Soviet Socialist Republics. In reality there does not exist any union of republics, but one Russian empire, which is dominant over all conquered non-Russian nations. Present-day Soviet Russia is continuing the traditions of the former tsarist Russian Empire, — it is ruling politically, exploiting economically and russifying culturally about 80 nations which belong to various races. These nations have been living from prehistoric times in compact masses in their own territories and are at various levels of their cultural development. However, the most severe methods, used by Soviet Russia of uni-

cation, sovietization and russification, have failed to destroy the national face of these nations, and their desire for liberation. Byelorussia, Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia, Armenia, North Caucasia, Azerbaijan, Georgia, Idel-Ural, Cossacia, Turkestan, Poland, Hungary, Czechoslovakia, Roumania, Bulgaria, East Germany, and other countries, are enslaved by Soviet Russia today and forced to experience of most terrible colonial oppression which ever existed on earth.

In the 19th century, and up to the end of the First World War, Byelorussia was dominated by the Russian Empire. On December 15, 1917, the

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

First Byelorussian Congress convened in the capital of Byelorussia in Miensk, with the aim to establish an independent Byelorussia. But this national constituent was attacked and dispersed by the armed forces of Soviet Russia. Later, however, on March 25, 1918, the Council of the Byelorussian Democratic Republic proclaimed the independence of the Byelorussian state. Again armed forces of Soviet Russia from the East, and Poland from the West, attacked and conquered Byelorussia and divided its territory among themselves. During the Second World War, on June 27, 1944 the Second Byelorussian Congress convened in Miensk. This Congress annulled all treaties of the occupational governments concerning Byelorussia and approved the proclamation of Independence for the Byelorussian Democratic Republic. However, again Byelorussia was attacked and subjugated by Soviet Russia.

The Byelorussian Soviet Socialist Republic, created by Soviet Russia in 1919, is a fictitious state existing on paper for propaganda purposes only. It is completely subordinate to Russia, serving as a colony.

Only less than half of the Byelorussian ethnographical territory has been included within the Byelorussian SSR. About half of Byelorussia has been annexed to the Russian SFSR. Parts of Byelorussian lands have been annexed to Poland, Lithuania and Latvia.

For 44 years the Byelorussian people have endured the terrible occupation of Soviet Russia. By mass terror: shootings, prisons, deportation to concentration camps and virgin lands, the Russians have destroyed more than 5 million of the Byelorussian population.

The russification of Byelorussia is being carried out in an intensified way. The new Program of the Communist Party of Soviet Russia sets as its goal the complete merging of all the non-Russian nations of the USSR into one Soviet Russian nation. The national features of the non-Russian nations are branded as hostile bourgeois nationalism and chauvinism and are destined for complete annihilation. According to this line, Byelorussians are being russified by Russian schools, the Russian press and publications, with Russian officials and soldiers being sent in great masses into the Byelorussian SSR, to take the place of the deported Byelorussians. All the higher schools, practically all the high schools

and elementary schools in the towns of Byelorussia are using the Russian language for instructions.

The scope of governmental publications of the Byelorussian SSR, approved for 1962, provides mostly Soviet Russian publications in Russian, as 39th volume of works of Lenin, another compendium of articles by Lenin, many publications concerning the recent XXII meeting of the Communist Party of Soviet Russia, etc. From a total amount of 428 approved publications, 124 will be concerned with artistic literature, and only a limited part of this will be written by russophiles of local origin on Soviet Russian subjects. There is not the slightest possibility for national Byelorussian expression. In reality, the plans for governmental publications never are fulfilled in the BSSR, as it is with most of the other plans concerning the BSSR. There never is published a report about fulfillment of an approved plan for publications.

In the Byelorussian SSR, conducted for several years, is a very intensified antireligious campaign. Many antireligious books and pamphlets are printed. The newspaper "Zviazda", printed in Miensk, from April 19, 1962 informs of recently printed books as follows:

Chukaventov J.A. — Individual Work with Believers,

Mitrokhin L. — The Christian "Teaching about Life",

Radzina K.D. — What Harm is Giving Religion to the Children,

Martirosov G.A. — Religious Sectarianism,

Maskalenko A.T. — Sect of the Witnesses of Yehovah and its Reactionary Essence,

Lifshitz G. — Genesis and Reactionary Essence of Youdaism.

At the same time the Soviet authorities are closing churches of all denominations and are stopping religious life. Again, as in the time of Stalin, high taxes are levied on churches. If the taxes are not paid, the churches are closed by the government. This action is especially frequent in Western Byelorussia, Western Ukraine, Lithuania, Latvia and Estonia, which were occupied by Soviet Russia in 1939 and where existed a regular number of churches.

Byelorussia is exploited by Russia as an ordinary colony. The official statistics of the USSR show the following:

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Country	Budget for 1962 (Rubles)	Population for 1962 (Approx.)	Per capita (Rubles)	%
RSFSR	26,475,000,000	124,286,000	213.02	145.5
BSSR	1,249,323,000	8,538,000	146.32	100.0

The indicated-in-budget excess for RSFSR over BSSR amounts in general to 8,289,876,000 rubles or about a third of the entire budget of the RSFSR in 1962. However, the official Soviet Statistics do not reflect in full the real colonial exploitation of the BSSR by Russia. To cover this, the economic relations between the RSFSR and the BSSR are kept secret.

The unsuitable communistic system in agricultural Byelorussia has continuously been a failure. Agricultural plans of communists in the BSSR never were fulfilled, but the government was always collecting the previously planned amounts for delivery, and then some, leaving scanty remains for the people working on collective farms, who are doomed to permanent undernourishment and starvation.

The recent rise in price for meat and milk, 35% and 25% respectively, which were always very scarce in the USSR, gives clear evidence about further lowering of the nourishing level to the starving Soviet population. The communist elite does not feel this cutting because of its privileged conditions.

The latest reorganization of the entire USSR into seventeen major economic regions also reflects a neglect in the treatment of Byelorussia. Byelorussia and Moldavia not only are excluded from the seventeen-region system, but as sub-colonies they are under separate economic management.

Mass deportation of Byelorussian youths, in particular those educated and trained, to the Asiatic and Russian arctic regions for hard labor are continuing under a cover of "voluntary" shield. So, all students graduating from the School for Mechanization of Agriculture in Ilia, Vyaleyka District, after receiving their diplomas in April 1962, were sent to work in virgin lands of Asia. In this way Byelorussia is drained of the young national element, which is denationalized in Russia.

Hard and hopeless conditions of life of the Byelorussian people are forcing them to desperate outbreaks against the Soviet government. On January 12, 1962, when Khrushchev started a

speech to the people in Miensk about achievements in the rocketry field, the assembled people interrupted him, asking about bread and other goods of the first necessity. On threats by Khrushchev, people answered by throwing stones and frozen earth, which hit him. Then Khrushchev started to tear off the insignia from the security colonel on duty, who fired his pistol and wounded Khrushchev.

It is obvious that such spontaneous outbursts of the Byelorussian people against the perfectly organized system of Soviet Russian terroristic rule cannot bring the desired change and liberation from Russian domination.

Byelorussian people in the BSSR are deprived of any possibility to defend their human rights. Therefore we take the liberty to ask you to support the aims of the Byelorussian people for their liberation from hard oppression by Soviet Russia. As a first step in this direction we ask for an immediate investigation of present colonial conditions of the Byelorussian nation, to be conducted by the Special Committee on Colonialism, existing in the United Nations at this time.

Very respectfully yours,
Participating Organizations:

Whiteruthenian (Byelorussian) Congress Committee of America

Byelorussian National Association in Canada.

Byelorussian-American National Council of Chicago

Byelorussian Liberated Front of Cleveland

Byelorussian-American Cultural & Relief Association in Cleveland

United Byelorussian-American Relief Committee

Byelorussian-American Youth Association

Byelorussian Greek Orthodox Church Committee in Chicago

Byelorussian Greek Orthodox Church Committee in South River, N.J.

Byelorussian Greek Orthodox Church Committee in Toronto, Canada

Byelorussian Greek Orthodox Church Committee in Rockford, Ill.

Byelorussian Greek Orthodox Church Committee in Cleveland, Ohio

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

PROCLAMATIONSTATE OF NEW YORK
EXECUTIVE CHAMBER

The twenty-fifth day of March is a day of deep significance and importance to Byelorussians and their friends everywhere. On that day forty-four years ago, Byelorussia was proclaimed an independent state.

Byelorussia's existence as an independent state unfortunately was short-lived. However, the strong spirit of its people remains unchanged. This spirit has existed over the course of centuries and it is still strong and firm today.

Byelorussians can proudly boast of their long and glorious history, which antedates the history of Russia. Though that country early in modern times became a part of Russia and many attempts were made to eradicate all Byelorussian tradition and distinctive national traits, the Byelorussian people have never been willing to yield their national and individual identity. They have always wanted to regain their freedom and independence.

The love of freedom and aspiration to independence still live in the hearts of these brave people. Today they are enslaved by Communist dictators, but some day, we hope and trust, the freedom which they so eminently deserve will be theirs once more.

Americans of Byelorussian origin are among our best liked fellow citizens. It is fitting that we show our sympathy with them.

Now, THEREFORE, I, Nelson A. Rockefeller, Governor of the State of New York, do hereby proclaim March 25, 1962, as

BYELORUSSIAN INDEPENDENCE DAY
in New York State.

GIVEN under my hand and the Privy Seal of the State at the Capitol of the City of Albany this fifth day of March in the year of our Lord one thousand nine hundred and sixty-two.

(SEAL)

(Signed)
Nelson A. Rockefeller

BY THE GOVERNOR

(Signed) William J. Ronan
Secretary to the Governor
* * *STATE OF OHIO
EXECUTIVE DEPARTMENT
Office of the Governor
ColumbusP R O C L A M A T I O N
BYELORUSSIAN DAY
MARCH 25, 1962

WHEREAS, the Byelorussian people all over the world and American people of Byelorussian origin in Ohio will celebrate the 44th anniversary of the independence of Byelorussia on March 25, 1962; and

WHEREAS, Americans of Byelorussian descent are observing this date by reasserting their belief in freedom for all people and reaffirming their conviction that tyranny and despotism cannot long prevail where man so believes; and

WHEREAS, it is universally recognized that the resistance of the brave and patriotic Byelorussian people to communistic totalitarianism has never waned:

Now, THEREFORE, I, Michael V. DiSalle, Governor of the State of Ohio, do hereby proclaim Sunday, March 25, 1962 as BYELORUSSIAN DAY in Ohio, and urge all citizens of the State to join with those of Byelorussian descent in appropriately and suitably noting this date and the great significance which it has, especially for the Byelorussian people.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto subscribed my name and caused the Great Seal of the State of Ohio to be affixed at Columbus, this 16th day of March, in the Year of our Lord, One Thousand Nine Hundred and Sixty Two.

(Seal)

(Signed) Michael V. DiSalle
Governor

* * *

From: Office of the Governor

RELEASE: March 12, 1962

P R O C L A M A T I O N

WHEREAS, on the 25th day of March, 1918, Byelorussia was proclaimed by its democratically elected National Assembly as a free and independent republic; and

WHEREAS, despite the fact that this republic fell under the conquest by force of arms of the Russian Communists, the resistance of the Byelorussian people to this regime never ceased and millions of Byelorussian patriots are still hoping

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

to regain national independence and democracy for their homeland; and

WHEREAS, the resistance of the Byelorussian people is an inspiration to lovers of freedom and democracy everywhere and deserves the sympathy and moral and material support of the entire free world; and

WHEREAS, thousands of American citizens of Byelorussian birth or ancestry, now residing in New Jersey, are commemorating the 44th anniversary of the proclamation of the independence of the Byelorussian National Republic;

Now, THEREFORE, I, RICHARD J. HUGHES, Governor of the State of New Jersey, do hereby proclaim

SUNDAY, MARCH 25, 1962
AS

BYELORUSSIAN DAY

in the State of New Jersey, and request the appropriate observance of the occasion.

GIVEN, under my hand and the Great Seal of the State of New Jersey, this twelfth day of March in the year of Our Lord, one thousand nine hundred and sixty-two and in the Independence of the United States the one hundred and eighty-sixth.

(S E A L)

(s) Richard J. Hughes
Governor

* * *

УЛАДЗІМЕР ГЛЫВІННЫ

СМАЛЕНІШЧЫНА * * ***адвечная зямля беларускага народу***Гістарыгны нарыс*

З гор паглядае прыгожы Смаленск
цераз прысады а блоні свае.

Замак і цэрквы ў даліны глядзяць,
цяжкія дні ім прыйшлося зазнаць.

Тут адбываліся бойкі няраз,
тут задрамаў, затрымаўшыся, час.

Сяньняшній бойкі ня чулі вякі,
гэтакай цяжкай ня зналі руки.

Павадкай дзікай прайшлі па зямлі,
новы тэстамэнт няволі далі...

Сыціх і скарыўся магутны Дняпро...
Ул. Дубоўка

наў будзіць гэтае слова, як многастайна ў да-
заным ведаю мінулага ўяўленыні паўстае
багатая на падзеі гісторыя гэтага гораду,

І. АБ ЧЫМ ГАВОРАЦЬ СТАРЫЯ ЛЕТА-
ПІСЫ

Смаленск... Як шмат гістарычных успамі-

BY THE GOVERNOR:

(s) Robert J. Burkhart
Secretary of State

* * *

Edmund G. Brown
Governor(The Great Seal of the
State of California)STATE OF CALIFORNIA
Governor's Office
Sacramento

On March 25, 1962, men and women of Byelorussian ancestry in California and throughout this country and the world will pause to commemorate the 44th Anniversary of the proclamation of Byelorussian independence from the Tsarist regime of Russia.

Although there is hope and faith in this observance, there is also sadness. For the young Byelorussian National Republic survived in independence for only a year before it was overrun by Russian Bolsheviks and established as the Byelorussian Soviet Socialist Republic.

Despite liquidations and purges, the people of Byelorussia have maintained the hope of eventually regaining their freedom and independence.

It is this hope which is observed on the occasion of Byelorussian Independence Day. I commend its message to all Californians.

(Signature) Edmund G. Brown,
Governor

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

крывіцкага краю і народу. А гісторыя Смаленску, як крывіцкага гораду, пачынаецца яшчэ ад незапомнных часоў. Бадай усе першыя летапісы з гісторыі славянства ўжо ўспамінаюць Смаленск, як палітычны цэнтар крывічоў, яшчэ ў пэрыядзе паганскае стара-вечнасці, калі крывічы калянізavalі шырака поўнач і ўсход Беларусі і крывіцкія паселішчы паўставалі ў Вазёрным краі аж да самага Белавозера, а на ўсходзе і паўдні да Акі і Дону. Побач з Ізбарскам і цэнтрам падзвінскіх крывічоў — Полацкам, — навет раней за яго, называецца цэнтар усходніх Прыйдняпроўскіх крывічоў — Смаленск.

Смаленск быў цесна звязаны ў эканамічных і тэррытарыяльных дачыненіях з славутым Полацкам. Лучылі іх інтарсы Дняпра — Дзьвінскага воднага шляху, якім ішоў гандаль заходніх готаў з усходнімі баўгарамі і хазарамі; эканамічна лучыў іх вялікі водны шлях "з Варагаў у грэкі". Ажыўлены гандаль праз гэтыя шляхі багаці Полацак і Смаленск, а раныя палітычнае вылучэнне ў васабныя дзяржаўныя адзінкі рабілі іх гаспадарамі над шмат якімі суседнімі пляменьнімі, якіх яны ўзялежнівалі ў дзяржаўным дачыненіні. Шмат якія назовы мясцовасцяў і паселішчаў, што паходзяць ад слова "крывіч", як Крывец, Крэчаны, Крыўскае, Крэва, Крывозны і г.д., што сустракаюцца ў вялікай колькасці ў землях Радзімічай, Северанаў, Дрыгвічоў, сцьвярджаюць, што крывічы надта далёка пашырылі сваё рассяяленіне. У дзяржаўнай залежнасці ад вялікага племя Крывічоў і іхнага цэнтра Смаленску была і Севяранская зямля. Аб гэтым у "Повести древних времен" гаворыцца:

"И по сих братии /пасъля Кія, ІЧэка і Харыва/ држаці почаша род іх княжене в Поліях, а в Деревлях свое, а Дрыгевичи свое, а Словене свое Нов'егроде, а другое на Полоте, иже и Полочане, от них же и Кривичи, иже седять на въерх Влги и на верх Двини и на въерх Днепра, іх же град есть Смольнск; туда бо седят Кривичи; также Север от них".

Той самы летапіс адзначае, як пазней Смаленск, у 882 г., прызнаў залежнасць ад Алега і Ігора, але усё-ж меў самастойнага князя і належкую, як раней, да вялікіх гаспадарстваў. Калі Алег у 907 годзе супольнымі славянскімі сіламі паняволіў Грэцкую зямлю і загадаў

плаціць даніну — "рускім гарадом": перш Кіеву, так-жа Ноўгароду, а затым Полацку, Роставу, Смаленску і іншым, дык адразу ж давалася тлумачэнне, што гэта вялікія княствы — "на тых бо гарадох сядзяць вялікія князі, якія знаходзяцца пад Алегам".

Гэтак, летапісы называюць гэткіх раныніх самастойніх князёў у Смаленску, як князя Станіслава, сына Валадзімера, затым Вячаслава Яраславага (ад 1054 г.). Канчальніца вызвали Смаленшчыну ад усякае залежнасці ад дынастыі русаў у 1128 г. і стварыў магутнае Смаленскае княства Расціслаў Месьціславіч, унук Манамаха (1125 — 1160 г.).

Смаляне хрысціліся паводле прынятага ў 1013 г. хрысціянства. А у 1137 г., імкнучыся да паставага палітычнага самавызначання і навет духове незалежнасці ад русаў, за Расціславам Смаленшчына вылучылася ў васабную епіскопію. За першага япіскапа быў вучоны грэк Манул, пасъля ў гэтай ролі былі беларусы. Адгэтуль пачынаецца час культурнага і гаспадарскага росцьвіту Смаленску — залатая пара незалежнага Смаленскага княства.

Гандлёвыя сувязі Смаленску, даўней з арабска-бізантыйскімі краямі, а гэтым часам і з заходам — Рыгаю, Готляндам ды іншымі нямецкімі гарадамі — багаці горад.

У Смаленскіх курганах знаходзяць шмат бізантыйскіх і арабскіх манетаў VIII — XI ст. ст. Багата хлеба Смаленск вывозіў на свой хлебны рынак — Ноўгарад. Смаленскія купцы ездзілі ў Суздаль і аж у Канстантынопаль. Немцы-ж самі прыяжджалі ў Смаленск і трывала тут асядалі. Ужо ў XIII ст. тут была цэлая нямецкая калёнія з сваёю царквою імя Божае Маці, якая мела і свой двор. За той савмы час ведамыя ў гісторыі беларускага мовы і беларускага права гандлёвыя ўмовы, якія рабіў князь Месьціслаў з Рыгаю і Готляндам, які, скажам, Смаленская Тарговая грамата ад 1229 г. і інш.

Гэтыя дакументы, пісаныя ў тагачаснай беларускай мове, съветчаны пра пашыранасць гэтае мовы далёка і за межамі Беларусі, а таксама і пра тое, што яна мела прызнаныне ў шырокіх колах замежных купцоў, як мова літаратурная, мова юрыдычных і гандлёвых дакументаў і штодзённага ўжытку ў асьвечаных колах беларускага жыхарства.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

II. СМАЛЕНШЧЫНА — СТАРАДАУНЫ АСЯРОДАК БЕЛАРУСКАЕ КУЛЬТУРЫ

Ішчэ перад афіцыйным прынцыпам хрысціянства беларускія купцы, разам з уплывамі хрысціянства, прывозілі з Бізантыі і ўплывы бізантыйскага культуры. Пасъля таго, як княгіня Рагнеда з сваім сынам Ізяславам звярнулася з Кіева на Беларусь у 900 г. і абвесыціла тут хрысціянства афіцыйна вераю, культурнае разъвіцьцё Беларусі пайшло шпаркімі тэмпамі наперад. Смаленшчына, хоць крыху і пазней за Полаччыну, прыняла хрысціянства, але дзякуючы эканамічнаму ўздыму і высакаасьвечаным князём, што былі на пасадах у Смаленску, надта прычынілася да культурнага ўздыму Беларусі.

Тут у манастырох ствараліся культурныя асяродкі, з якіх паўставалі цэлыя літаратурна-асветніцкія кірункі і школы з шмат якімі культурнымі дзеячамі і пісьменнікамі.

Гэтаму вельмі спрыяў высокакультурны князь Расціслаў і асабліва князь Раман (1160 — 1180). Гэты апошні ўсё сваё жыццё аддаў развою школьніцтва, дзеля чаго наймаў за мяжу, на заходзе і ў Бізантыі, высокаадукаваных, каб яны вучылі беларускую моладзь грэцкай і лацінскай мовай. Асьветна-культурнай справе князь Раман ахвяраў усе свае сродкі і багацці.

"Князь Раман, — гаворыць летапісец, — аддаў на школы і кнігі ўсю сваю маёмасць, і па смерці добра гнязду Рамана смаленцы пахавалі яго сваім коштам, бо ў князеўскім скарбце ня было ніводнае капеікі".

Дзякуючы гэтай рунасці пра культуру і асьвету з боку саміх князёў праз усе XII — XIII ст. смаленцы ўзыняліся ў тым часе на найвышэйшы ўзровень. Ужо ў XII ст. вылучаюцца выдатныя асобы культурных дзеячоў у Смаленску, як Клімент Смаляціч, Аўраам Смаленскі, мніх Апанас, прэзыбітар Хама, манах Ахрэм і інш. Гэткага кніжніка, як Клімент Смаляціч, як съветчыць летапісец, датуль яшчэ ня было навет на ўсёй усходній славяншчыне. Гэта быў высокаасьвечаны чалавек, глубокі філёзаф, знаўца антычных пісьменнікаў — Гамэра, Плятона і Арыстотэля. Спачатку быў ён мніхам-схімнікам, але, выклікаўшы сваёй адукаванасцяй увагу высокапастаўленых асобаў у Кіеве і духоўнікаў у Смаленску, ён саборам мясцовых епіскапаў выбіраецца за мітрапаліта (1147 — 1154). Будучы

абранным толькі саборам, а не пастаўленым канстантынопальскім патрыярхам, Клімент меў нямана супраціўнікаў і няпрыемнасцяў. Але гэта-ж змушала его ў вадарону сваіх паглядаў пісаць нямана палемічных твораў і гэта прыгыніцца да развою беларускага пісьменства тае пары.

Гэтак, дайшло да нас ягонае "Пасланыне", напісаное ў вадказ на закіды свайго супраціўніка Хамы, што ён быццам у сваім лісьце да князя Расціслава выхваляе сябе і выдае за лепшага філёзафа. Клімент адказаў, што ён ня шукае съвецкага славы, багацця, а дбае толькі аб душы і пасміротным збаўленні. Да гэтага, ён уважае, можна прыйті праз духове дасканаленіне чалавека.

Хама трymаўся літары съвятога "Пісьма" і быў ворагам усякага творчага тлумачэння яго. Клімент выінаваў іншы пагляд — патрэбы тлумачэння съв. Пісьма паводле твораў Гамэра, Плятона і Арыстотэля, і цвердзіў, што гэта зусім ня зыначае сэнсу съв. Пісьма, а дaeць яму новае алегарычна - сымбалічнае тлумачэнне. Гэтак беларус Клімент Смаляціч змешчэ у XII ст. ужо бачыў тое, што перамагло ў Эўропе куды пазней — у эпоху адраджэння і гуманізму. Мудрасць і розум, дасканаленія і шліфаваныя ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланынем Клімент Смаляціч звязаўся пераканальнікам гуманізму на Беларусі яшчэ тады, калі ў Эўропе панавалі дагматызм і схалістыка з іхным перасьледам усякое вольнае думкі. Гэта важнае съветчаныне духове дасканаленіе съв. Пісьма ведаю грэцкіх аўтараў у арыгінале, зрабілі тое, што сваім Пасланы

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

пра Мэркура, вандраваныні Ігната Смальяніна ў Палестыну і Константынопаль ды інш.

III. СМАЛЕНСК — НЕПЕРАМОЖНЫ ГОРАД КРЫВІЧОУ

Змагаючыся ўесь час за сваю незалежнасьць, баронячыся ад агрэсіі з Поўначы (Ноўгараду) і Паўдня (Кіева), а таксама з Захаду ад Літвы і з Усходу ад татарскае наўалы, Смаленск здабыў сабе імя непераможнага гораду крываічоу. Доўга ніякія ворагі не маглі сходаць супраціву смаленцу. Дзякуючы гэтаму, горад уратаваўся і ад татарскае наўолі.

Гэтак, паводля смаленскае легенды аб св. Мэркуры ў 1238 г., калі татары сунуліся быті на Смаленск, іх спаткаў недалёка ад гораду з невялікім аддзелам смаленскіх жыхароў Мэркур і гэтак шмат перабіў іх, што тыя змушаныя быті ўцякаць. Калі татары агледзіліся, што смаленцаў надта мала і зноў павярнулі на іх, дык на дапамогу выйшла шмат смаленскіх жыхароў і ў жорсткай бойцы зусім расьцярушылі татараў. Пярэпалах у татарскіх аддзелах і памяць аб гэх паразах доўга стрымлівалі татараў ад намеру заваяваць гэты горад, а Смаленшчына тым часам ня мела жудаснае татарскае наўолі. Нездарма народныя беларускія пагудкі пра гераічныя ўчынкі Мэркура надаюць яму рысы беларускага нацыянальнага героя і малююць яго, як вернага вартаўнічага беларускага зямлі, свайго гораду і народу. На ягонай дамавіне, як нацыянальныя рэліквіі, смаленцы перажоўвалі ягоную зброю, піку і г.д.; яе надзявалі на новавянчаных беларускіх князёў — і ў Смаленску і ў Полацку, а ўсе беларускія святыні імкнуліся мець хоць частачку зброй св. Мэркура. Гэтак ува Усьпенскім саборы знаходзіўся зялезнны шалом і камашы з крываімі насакамі дасканальнай формы, у якіх, паводля паданья, Мэркур біўся з батыевым войскам.

Таму ужо ад XIII ст., каб валодаць Смаленскам, робяць высілкі суседнія палітычна-дзяржаўныя згуртаваныні — Сузда́ль — Маско́ва і новастворанае геніем Менда́уга ў Наваградчыне Літоўская Гаспадарства.

Сваёй палітычнай мудрасцю Менда́уг зразумеў значанье Смаленску для роста магутнасці маладога беларускага гаспадарства, творанага праз задзіночаныне пад ягонаю ўладаю ўсіх беларускіх земляў. Менда́уг першым сярод беларускіх князёў задзіночанага гаспадарства робіць спробу падпрарадковаць Смаленск зваёй уладзе. З дапамогаю свайго племянініка Ердзавіда ён і завалодаў ім нанейкі час. Але тым-жа самым часам ня мог на гэтае абыякава глядзець другі, усходні цэнтар — Сузда́льская княства. Калі не забывацца і

Смаленская легенда аб св. Мэркуру — выдатны літаратурны помнік беларускага народу, славных салонаў ягонага змагання за самастоинасць у часы княжага Смаленску. Частацкая і гісторычна вартасць гэтага помніку ня ніжэйшая за шмат якія эпічныя творы сусветнае літаратуры. І дарма маскоўцы хочуць прысвоіць гэтага народнага беларускага героя сабе ды выкарыстоўваюць яго у сваіх інтарэсах, выдаючы ягония гераічныя чыны, якія змаганыне за іхныя інтарэсы супроць татараў.

Беларускі народны эпас належыць беларусам і зьяўляецца іхным неадымным духовым скарбам. Духовая творчасць, як і ўсе гераічныя чыны, з правам павінны належаць скарбніцы беларускага нацыянальнага генія.

IV. ЗМАГАНЬНЕ ЗА СМАЛЕНСК

Багацьці і стратэгічнае значанье Смаленску ўжо ў XIII ст. пачынаюць прыцягваць да сябе ўвагу заходніх і ўсходніх заваёўнікаў. Рэч у тым, што праз Смаленшчыну пражодзіць Вялікі Эўрапейскі вададзел, што дзеліць Басейны Дзвіны і Дняпра, якія ўтвараюць тут вузкую браму, яе як-бы затыкае сабою сам горад Смаленск. Вось-же ўважаючы на тое, што Дзвіна з поўначы і Дняпро з усходу зьяўлююцца добрымі стратэгічнымі межамі і прыроднымі перашкодамі для пражоду чужым войскам і добрымі абароннымі становішчамі (а Смаленск — ключом да гэтае Смаленскае брамы), кожны натуральна хацеў валодаць гэтым ключом, каб быць поўным гаспадаром над гэтым высунутым на ўсходзе для заходу і на заход для ўсходу пляцдармам.

Таму ужо ад XIII ст., каб валодаць Смаленскам, робяць высілкі суседнія палітычна-дзяржаўныя згуртаваныні — Сузда́ль — Маско́ва і новастворанае геніем Менда́уга ў Наваградчыне Літоўская Гаспадарства.

Сваёй палітычнай мудрасцю Менда́уг зразумеў значанье Смаленску для роста магутнасці маладога беларускага гаспадарства, творанага праз задзіночаныне пад ягонаю ўладаю ўсіх беларускіх земляў. Менда́уг першым сярод беларускіх князёў задзіночанага гаспадарства робіць спробу падпрарадковаць Смаленск зваёй уладзе. З дапамогаю свайго племянініка Ердзавіда ён і завалодаў ім нанейкі час. Але тым-жа самым часам ня мог на гэтае абыякава глядзець другі, усходні цэнтар — Сузда́льская княства. Калі не забывацца і

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

на тое, што Смаленск датуль жыў незалежным княжым жыццём і ў ім моцна жылі сэпаратаўныя імкненыні, дык не даводзіцца дзівіцца, чаму дапамога Сузда́льская князя Яраслава Усеваладавіча вырвала Смаленск з-пад Менда́угава ўлады.

Але тым часам Смаленск зноў апынуўся паміж дзівумі сіламі — Літвой і татарска-мангольскай небясьпекай з усходу. Аднаму яму абараніцца ад татарскага націску ня было моцы. Гордае нясхіленыне перад усходнімі сіламі выклікала вялікія напасці — сузда́льскія і маскоўскія князі наводзілі татарскіх ханаў і нацкоўвалі іх на смаленскую. Гэтак, у выніку правакацыяў, Смаленск у 1274 г. ужо быў змушаны аднойчы прызнаць залежнасць ад ханскай арды. Арыентацыя на ўсход не ратавала. А выбіраць тре́ было. Ня дзіва, што Смаленск пачаў аглядацца на заход, на Беларускую дзяржаву, г. зв. Літоўская княства. Гэта была здаровая ў сваёй аснове, пакуль яшчэ не расшматаная рэлігійным змаганьнем і нутранымі супяречнасцямі дзяржава з лепшым для тых часоў на ўсходзе Эўропы законадаўствам, з рэлігійнаю свободай і народапраўствам, з высокую культурою.

Пры далучэнні новых тэрыторый да беларускага гаспадарства праводзіўся прынцып “старыны не парушаем, а новіны ня ўводзім”. Устаўныя граматы, што даваліся далучаным князём і вялікім гарадом, забясьпечвалі ім значныя права самаўрадаванья і фактычна былі канстытуцыйнымі граматамі асобных земляў.

Дзякуючы гэтаму, Полацкая, Віцебская і Смаленская землі, увайшоўшы у Вялікае Княства, фактычна заставаліся як-бы асобнымі княствамі. Захоўваліся навет усе абавязкавыя для гэтага дваровыя пасады — маршалка, канюшага, лоўчага, акольнічага, сакольнічага, баброўнічага, ключніка і г. д.

Усе яны выбіралися з мясцовых беларусаў, гэтаксама як і на вялікакняжага намесніка часцей выбіралі мясцовага баярына.

Нядзіва, што Смаленск пачынае ўваходзіць у прыяzensкія дачыненіні з г. зв. Літвою. Гэтак, Гедымін робіць з Смаленскім князем Іванам Аляксандравічам хаўрус супраць татарскага хана. За Альгердам смаленскі князь называе сябе “малодшым братам” літоўскага князя.

Аднак-же, дарма, што былі ўсе гэтыя абставіны, якія спрыялі прыязыні Смаленску да Лі-

тоўскага княства, ён быў усё-ж такі зарабаваны гвалтам маскоўцамі і за яго давялося на працягу гісторыі шмат ходацца з Москвой. Тлумачыцца гэта тым, што надта моцнымі былі ў смаленцу традыцыі волі, незалежнасці. Москва выкарыстоўвала гэтыя свабодалюбныя пачуцьці смаленцаў і накіроўвала іх супраць Літвы, а таксама карысталася часта вайсковымі сіламі Смаленску ў сваім змаганьне за вызваленіе маскоўшчыны ад татарскага наўолі і інш. Гэтак, беларускіе смаленскіе войска князя Святаслава Іванавіча брала ўдзел у змаганьні расейскага войска Дзімітрыя Донскага на Куліковым полі супраць татараў. Тут, як і ў шмат якіх іншых войнах, крышыліся беларускія косыці за чужацкія інтарэсы. Лілася беларуская кроў бязмеры, абы чым некалі добра сказаў у вершы “О Крыўская Зямля” В. Ластоўскі:

“Крыўёй сыноў Тваих
Куплялі славу гучную
На Грунвальду палёх.
Ад дзікае арды баронячы Заход
Тваих байдоў касцісты вал палёг!
Бязыменнаю, а ўсё-ж тваёй крыўёй
Паліты Хоціма даліны:
І па-над Калкаю ракой
Маскальскія нізіны...
Арошаны крыўёй Тваих сыноў Іранскі
край,
Само-Сьера, Райн, Аара, По, Сівы Дунай!..
О, так, гаротныя Крыўцы,
Ламалі косыці за чужую справу;
Сваёй крыўёй і мазалём
Ішлі купляць чужынцам славу!”

V. КРАСАВАНЬНЕ СМАЛЕНШЧЫНЫ У БЕЛАРУСКІМ ГАСПАДАРСЦЬВЕ

З гледзішча беларускіх інтарэсаў спроба вялікага князя Альгерда далучыць Смаленск да Беларускіх Дзяржавы была прагрэсіўная і ў вабставінах панаваньня беларускага культуры не азначала асабліве страты народных свабодаў пары незалежнасці Смаленску. Але аднак падбухторваныне Москвы штурхала смаленскіх князёў на супраць, хоць Альгерду ўдалося здабыць Смаленскі горад Мсьціслаў.

Пасля съмерці Альгерда, смаленскі князь Святаславіч скрыстаў часовае замішаньне на Беларусі і выступіў супраць беларускіх гарадоў. Але бойка ля Воршы дала перамогу беларускаму войску князёў Скіргайлы, Вітаў-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

та ды інш., якое гнала смаленцаў да самога Смаленску. Ды дарма, што была перамога, харобрасць і магутнасць супраціву смаленцаў выклікала зьдзіўленыне і спачуваныне пераможцаў да свіх-жа аднакроўных братоў, і пераможцы ўзялі з іх толькі канtryбуццю. Але ў палітычным дачыненіі смаленскія князі адгэтуль зьяўляюцца як-бы толькі намеснікамі Вялікага князя Літоўскага і, калі трэба было, замяняюцца на іншых. Гэтак, вялікі князь Вітаўт пасыля 1395 г. замяніў смаленскага князя Юр'я на ягонага брата Глеба. А калі смаленцы пачалі гучна выказваць з гэтага поваду сваё незедавальненыне, Вітаўт рушыў з войскам на Смаленск, здабыў яго, заарыштаваў варожых яму князей, а на княжы пасад прызначыў намесніка Ямonta.

Толькі перамога войскаў хана Ядыгея пры Ворсклі і параза Вітаўта вярнулі Смаленску князя Юр'я. Але ня годзіца з гэтым слайны Вітаўт і колькі разоў спрабуе зноў здабыць Смаленск. Урэшце, скарыстаўшы ад'езд Юр'я ў Москву, Вітаўт аблажкі горад, і той змушаны быў здацца.

Гэтак старадаўны крывіцкі Смаленск ад 24. VI. 1404 г. стаўся складавую часткай не-падзельнага цэлага — Вялікага Беларускага княства.

Разам з вывадам маскоўскіх элементаў беларускія валадары пачалі даваць жыхарам Смаленску вялікія палёгкі, асабліва ў гандлі. Нездарма за беларускіх часоў Смаленск надта вырас, як горад. Было збудавана шмат новых цэрквеў, будынкаў, паўстала шмат новых школаў. Рэлігійная лёяльнасць і талерантнасць у Беларускай Дзяржаве спрыяла развою асьветы. Гэты пэрыяд асабліва прычыніўся да эканамічнага ўздыму гораду. Гэта быў век росцьвіту смаленскага гандлю. Гандляваць, апрача княжнага места, пачаў сам горад. Цэлы шэраг палёгкай гандляром прывабіў багата купцоў з Полацку, Віцебску, Дарагабужу, з-за мяжы, з Ноўгараду, Рязані, Ціверы, Москвы і г.д.

З нястрыманаю хутчынёю расцілі гандлёвя щэрагі. На месцы пустошай паўставалі новыя гандлёвые пункты, рынкі, крамы, склады. Вакол асядаў розны люд і забудоўваў горад. На Дняпры пры Траецкім манастыры паўстаў адмысловы гандлёвы "Літоўскі гасцінны двор", дзе складваліся вялізныя скарбы тавараў. Ува ўсходніяя частцы гораду,

каля нова-збудаванага Духавага манастыра, паўстаў яшчэ адзін гандлёвы асяродак.

Расло і багацела жыхарства Смаленшчыны і разам з гэтым давала шмат дзяржаўных дзеячоў з свайго асяродзьдзя. Гэткім слайным дзяржаўным мужам, выдатным беларускім дзеячом XVI ст. ваенінкам, юристым, дыплёматам, літаратарам і філёзафам з вылучна съветлай галавой, быў рэдактар і выдавец ведамага Беларускага г.зв. Літоўскага Статуту — Лявон Сапега, які паходзіць з Смаленскіх баяраў.

VI. ПАХОД МАСКВЫ НА СМАЛЕНШЧЫНУ

Красаваныне Смаленску ў Беларускім гаспадарствіве было бяльмом на воку Москвы. Ніколі ня спыняла яна сваіх інтыгаў супраць беларускага Смаленску. Пры жыгімонтавым намесніку, князю Андрэю Саковічу, Москва дамаглася бунту, які быў скіраваны супраць князя. Намеснік змушаны быў уцячы, а на пасад узы́шоў месьцілаўскі князь Юры. Гэты адразу пачаў далучаць да сябе Віцебск, Полацак. Але варта было наблізіцца беларускаму войску, як ён адразу-ж даў ходу ў Москву. У Смаленску ўзнавілася беларуская ўлада.

Але Москва ўмацоўваеца і ўсё больш ды больш заяўляе свае ўяўныя правы на Смаленск, як быццам-бы "вотчину" прашчораў маскоўскіх князей ад Валадзімера Святога з часоў Кіеўшчыны. Фальсифікуючы гісторыю Беларусі, разглядаючы яе, як калішнюю "Русь", Москва пачынае лятуць аб "адзіншчыне" "Русі" пад маскоўскаю ўладою. Асабліва ўзмацніліся гэтыя прэтэнзіі на Смаленшчыну за князем Iванам III.

Таму беларусы змушаны былі ўмацоўваць Смаленск. У даўны земляны горад пераводзяць рэзыдэнцыю намесніка, пакінуўшы старое "княжае места". Прымітыўныя з сяньняшняга гледзішча земляныя і драўляныя ўмацаваныя з вежамі зрабіліся для гэных часоў досьць моцнымі перашкодамі для ворага. Iван III колькі разоў штурмаваў Смаленск. У сінезні 1512 г. і ў верасні 1513 г. расейцы ня здолелі здабыць гораду. Беларусы разбурали ўсе іхныя начныя падрыхтовы. Толькі ў 1514 г., калі расейцы падвезылі 300 гарматаў і пачалі бязупынна абстрэльваць горад, які пачаў гарэць, Смаленск быў змушаны 1 жніўня скарыцца. Iван III пайшоў далей на Беларусь, але быў спатканы каля Воршы, і тут

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

маскоўцы ўшчэнт былі разбітыя харобрым беларускім войскам гэтмана Канстантына Астроскага. Было забіта больш за 30.000 маскоўцаў. Маскоўскае войска мела 80.000, а беларускае 35.000.

Памяць аб гэтай славутай перамозе захавалася на даўгія вякі ў нашым народзе, які ў сваёй песьні гэтак апывае бой пад Воршай:

"Ой, у нядзельку параненька,
Узы́шло сонца хмарненка,
Узы́шло сонца над борам,
Па-над Сялецкім таборам.
А ў таборы трубы йграюць,
Да ваяцкае парады зазываюць,
Сталі рады адбываці,
Адкуль Воршу здабываці:
А ці з поля, а ці з лесу,
А ці з рэчкі невялічкі?
А ні з поля, а ні з лесу,
Толькі з рэчкі невялічкі.
А ў нядзельку параненьку
Сталі хлопцы-пяцігорцы,
Калі рэчкі на прыгорцы:
Гучаць разам з самапалаў,
З сяміпалых ад запалаў,
Б'юць паўсоткаю з гарматаў.
Москва стала наракаці,
Места Воршу пакідаці;
А як з Воршы уцякалі,
Рэчку невялічкую пракліналі:
"Бадай ты, рэчка, сто лет высыхала,
Як нашая слава тутака прапала;
Бадай высыхала да сканчэння сьвету
Што нашай славанькі ўжо нету.
Слава Воршы ўжо ня горша.
Слаўся, пан Астроскі".

У вадзнаку гэтае перамогі гэтман Астроскі

АЛЕСЬ ЗМАГАР

СМУТКАМ ПЛЕШЧУЦЬ ХВАЛІ...

Смуткам плешчуць хвалі
ў Лані берагі,
Дзе калісь луналі
Слуцкія съягі.
Кожную палянку,
Кожны куст, ручай
Трапнай "адразанкай"
Бараніў Случчак.
ў барацьбе заўзятай
Ён ня чуў пакут,
Бараніў зацята
Свой сялянскі кут.

пабудаваў у Вільні Мікалаеўскую і Свята-Траецкую царкву і ў вапошняй умураваў мармаравую пліту з надпісам: "В лето 1514 церковь сю созда князь Константин Острожскій, гетман в. кн. Литовскага, в память победы под Оршою над врагом и супостатом веры християнскога, православное, царем Московским".

Замілаваныне беларускага жыхарства да сваіх павадыроў і радасць пазбаўленыя ад маскоўскае небяспекі выявілася ў песьні віленчанаў, які ў часе звароту в. кн. Жыгімента Казімеравіча і князя Астроскага спатыкалі іх краскамі і песьняю:

Великославному гаспадару королю
Жигімонту Казімировичу
Буди чэсть и слава на веки —
Победившему недруга своего великого
князя

Васілия Московскаго,
А гетману его вдатному князю
Константину Ивановичу Острожскому
Дай, Боже, здорове и щастие вперед лепшое:
Як ныне побил силу великую московскую
Абы побивал стлінную рать татарскую,
Проливаючи кровь их бессурманскую".

(Супральскі і Кароткі Кіеўскі летапіс)
Праўда, хоць і харобра змагалася войска Канстантына Астроскага, але здабыць Смаленск тады не ўдалося. Маскоўскі намеснік, князь Шуйскі палеравешваў усіх змоўшчыкаў супрощы Москви і ўтрымаў Смаленск. Пасля гэтага ўсе непажаданыя Москве беларускія дзеячы былі высланыя з Смаленску, а заміж іх панасылаўся маскоўскі элемент.

(Працяг у наступным нумары)

I плюскочуць хвалі,
Шамаціць трысцьцё;
Там ахвяравалі
Случчакі жыцьцё.
Гаманілі ѹ ветры
З голылем верхавін,
Зазіралі ѹ нетры
На мурог-кілім,
Ды не падлічылі
Тых палян лясных,
Што крывей скрапілі
Случчыны сыны.

1962 г.

Др. Я. СТАНКЕВІЧ

ГІСТОРЫЯ БЕЛРУСІ ДР. В. ШЧАРБАКОВА.

(Працяг з папярэдняга нумару)

”На поўначы Беларусі выдзяляюцца ў XV і XVI стг. два гандлёвыя цэнтры — Полацак а Віцебск. У Полацку ў канцы XV стг. адбываліся што тыдня 2 кірмашы і 3 вялікія кірмашы на год. Загранічныя купцы на гэтых кірмашох куплялі агулам: воск, скуры сабалёў, куніцаў, гарнастаяў, попел а смалу. Гэтыя-ж купцы збывалі на полацкім рынку розныя спакмяні роскашы а прыправы: віны, садовіну, міндаль, кампот, мускат, гваздзікі. Полацкая мытная кантара плаціла ў вялікакняскі скарб да 900 коп гроши ў пачатку XVI стг. Водны гандлёвы шлях па рацэ Дзвіне звязваў Полацак із Віцебскам, Смаленскам, Москвой а з другога боку з Рыгаю.

”Гандаль у Віцебску асабліва шырака разгарнуўся ў канцы XVI стг. і на пачатку XVII стг. Зь Віцебску да Рыгі і іншых загранічных цэнтраў вывозілі воск, скуры, касматыя скуры, попел, дзёгаць. Увозілі з заграніцы: соль, селядцы, вырабы із шэрсы, зялеза, медзь, цынк і розныя прыправы. Аб памеру гандлю Віцебску можна меркаваць із такога прыкладу. У 1605 г. віцебскія купцы зрабілі 79 гандлёвых аперацыяў, купцы зь іншых местаў — 107 аперацыяў. Апрача мясцовага гандлю, віцебскія купцы гандлявалі з Магілевам, Менскам, Дзісной, Полацкам, Вільнем, Шкловам, Воршай, Імсьціславам і рознымі бодкамі маскоўскага гаспадарства, з Літвой а Рыгай. Толькі ў 1605 г. з Віцебска было вывезена 33.260 пудоў попелу, 16 бочак паташу, 2 плыты цёсу і дубовых клёпак, 30.487 штукаў касматых скураў зайцаў, лісоў, куніцаў, ласак, гарнастаяў, баброў, выдраў, сабалёў, мяձьведзёў. Вывозілі таксама лянное і канаплянае сяменыне, пяньку, пакульле, хмель, лой, рукавіцы, сярмяжнае сукно, палатно. На віцебскім рынке сцягваліся з усіх кантоў Беларусі і іншых краёў: скуры, аўчыны, замша, рукавіцы, палотны, лямец, кажухі, армякі, мёд, хмель.

”Магілеў і магілеўскі рынак быў уцягнены ў гандаль крыху пасыль. Як вялікі гандлёвы цэнтр ён выдзяляўся ў канцы XVI і ў першую палавіцу XVII стг. У 1557 г. у ім ужо было 137 крамаў і 17 разыніцаў... З Магіleva вывозілі тавары да Кіева, Канева, Чаркас; ён гандляваў із Рыгаю, Гданскам, Каралеўцам. Як галоўныя фігуруюць на магілеўскім рынке: мёд, воск, сала, алей, дзёгаць, жыта, авес, ячмень, мясныя вырабы.

”Апрача гэтых найважнейшых гандлёвых цэнтраў Беларусі, у разгляданым намі пэрыядзе вялі ладны гандаль і іншыя места а mestachki. Бабруйск, прыкладам, меў у XV стг. 75 крамаў... Прадавалі ў Бабруйску галоўна жывёлу, мёд, воск. У Воршы а Рэчыцы гандлявалі жывёлай а збожжам. У Вільні быў вялізарны гандаль сукнамі і цэлым сцягам іншых спакмянёў. Вільня наагул адзначаецца размахам свайго загранічнага гандлю і гандлю дарагімі спакмянімі, спакмянімі раскошы і ўбраенія. Гэта было найбольшае места і вялізарны гандлёва-рамесніцкі цэнтр у тым часе...

”Рост гэтых (мытных) прыбыткаў ё красамоўным паказнікам росту самога гандлю ў Беларусі. Мы маем некаторыя даныя пра рост гэтых мытных прыбыткаў. Гэтак. прыкладам, у 1495 г. мытная кантара далі 2.700 коп гроши, у 1520 — 4.000 коп., у 1560 — 14.300 коп, а ў 1563 г. прыбытак ад мытаў ужо быў 17.600 коп гроши.

”Найразвітшы быў у гэтым часе загранічны гандаль. Да канца XV стг. гэты гандаль быў галоўна з купцамі і гандлёвымі mestachkami, задзіночанымі ў Паўночна-Німецкім Ганзейскім Звязе. Ганза задзіночыла ў гэтым часе да 90 гандлёвых бодкаў, размешчаных галоўна навакол Балтыцкага а Німецкага мораў. Рад партовых местаў, што ўходзілі ў склад Ганзы, былі ператвораны ў найбольшыя цэнтры, у якіх пачала вельмі развівавацца прамысловасць рамесніцкага тыпу. Гандаль Паўночна-Німецкага Ганзы меў, адыл, пераважна транзытныя характеристар. К другой палавіцы XV стг. ганзейскія купцы началі адчываць вельміную нястачу ў таварах. Звяз гэты пачаў slabnucь, гандаль ягоны падаў. Замест Паўночна-Німецкага задзіночання куцоў вырасла іншыя купецкія звязы — у Італі, Гішпані, Партугалі, Голянды і крыху пасыль ув Англі. Задіночыўшыся, купцы і морскія плаўбіты, што былі ў іх на службе, адкрываюць цэлы сцяг інопых гандлёвых дарогаў да Інды, Афрыкі і, наашошку, да Амэрыкі. У звязку з цэлым сцягам адкрыцця новыя краёў і новых гандлёвых дарогаў, адкрыліся неймаверныя вялікія пэрспектывы эўропскаму гандлю. Цур'ём пацяклі ў заходнезэўропейскія краі з адкрытых краёў золата, срэбра, прыправы, шоўк і іншыя спакмяні. Гандаль із калёніяльнымі краямі рос надзвычайна борзда. Ад-

бывалася ў звязку з гэтым ліхаманкаве будаўніцтва гандлёвых караблёў, расла люднасць гандлёвых, асабліва ўзморскіх местаў, патрэбы люднасці ў мясе, тухах, збожжу і іншай еміне селавое гаспадаркі ладне павялічаліся. Будоўля караблёў патрабавала вялікае колькасці сырэзын — пянькі, маштавага лесу. Перавоз тавару на далёкія водадалі немагчымы быў бяз вырабу скрыні, бочак і г. д. Попыт на клёпку і асабліва дубовую клёпку таксама надта павялічыўся. Апрача таго, некаторыя колёніі, з якімі вёўся морскі гандаль, патрабавалі ў першым часе дзеля ўздзяржанья там колёністых эўропейцаў увозу з Эўропы разлічных прадуктаў. Асабліва вялікая патрэба была ў першыя часы ў каровах, конях, сывіннях, авечках. Разам із гэтым із сярэдзіны XVI стг. ув Англі, Голянды, Францы і іншых краёх звязаўсяца цэлы сцяг ткацкіх, коўных і іншых мануфактураў, што таксама патрабавалі сырэзын.

Усё гэта разам і стварыла ў першыя мамант умовы дзеля развою загранічнага гандлю ў цэлага сцягу краёў, размешчаных на ўсход ад Захаднія Эўропы, у Польшчы, Літвы, Беларусі, Маскоўскага гаспадарства, Украіны. Па некаторым часе адкрыццё Амэрыкі і змены гандлёвых гасцініцаў і цэнтраў гандлю паставілі ўсю ўсходнюю Эўропу ў надзвычайна цяжкія ўмовы. Не зважаючи на гэта, замежны гандаль Беларусі ў гэтым пэрыядзе надта развіваецца пад уплывам зрухаў, што адбыліся ў эканоміцы Зах. Эўропы. Быццё водных гандлёвых гасцініцаў у Літве і Беларусі — Дзвіні, Нёмана і іншых рэкаў, што беспасярэдне звязаўшыся іх із Зах. Эўропаю, вельмі прыяла разыўцюю гэтага гандлю...

”Наколькі быў вялікі гандаль Зах. Эўропы з краямі, размешчанымі на ўсход, у тым ліку із Літвой-Беларусью, відаць хаця б з тэй колькасці гандлёвых караблёў, катарыя аблужавалі гэтыя краі. Пад канец XVI стг. адна Голяндия мела 34.850 караблёў, зь іх 6.000 аблужавалі гандаль на Балтыцкім мору” (114 — 119).

”Гандлёвыя капиталы у Беларусі мусіў, адыл, борзда пацярпець ладныя змены (к сярэдзіне XVII стг.) і заняпад. Гэта сталася ў звязку із зменаю гандлёвых гасцініцаў, концэнтраваным у руках самых паноў і шляхты загранічнага гандлю” (122).

Досьць грунтоўна паказана ў ваўтара пала жныне ў Беларусі ў часе вайны з Маскоўшчынаю 1654-1667 гг.

Маскоўцы нішчылі ўсё чыста ў Беларусі. ”Надзвычайна пацярпелі ў часе гэтае вайны: Воршы, Магілеў, Бабруйск, Мазыр, Быхаў, Імсьціслаў, Пінск, Тураў, Петрыкаў Вільня і сцяг іншых

местаў. Ворша была блізу ўсяя выпалена ў першым годзе вайны. Вялізарная частка Магілевы была таксама выпалена ў разгромлены ў студнютым 1655 г. Імсьціслаў быў падпалены і ўесь згарэў. Выпалены быў дазвальнія Пінск і акоўныя сёлы. Бабруйск і Каралеўская Слабада былі зьністожаны ўкраінскімі казакамі, катарыя наказавалі: ”города абодва без остатку попалили, чтобы впредь не было при чём держаться врагам и недругам Вашего Царского Велічества”. Тоё самае было зроблены і з местачкамі Сявіслаччу і Койданавам...

”Вялізарная колькасці войтаўстваў і цэлых паветаў у рэзультате гэтае вайны былі ператвораны ў пустыні. Іструбецкае, прыкл., войтаўства Магілеўскага павету, подле наказу самога маскоўскага вайводы ў Магілеве, ”мало не все пусто“ сталася. Блізу цалком быў разгромлены Пінскі павет. Ув Асабецкім, прыкл., войтаўстве Магілеўскага павета да вайны сялян было 7.000, ”а ныне пусто“, пісаў той-же вайвода. Пры адступленню маскоўскіх войскаў на іх шляху нішчылася ўсё — жылыя памяшчэнія палілі, усю люднасць выводзілі ў палон, пошар, што заставаўся, нішчылі. У верасні 1660 г. быў пасланы ўказ Даўгарукаму ”паслаць ваенных людзей у паветы Дубровенскі, Аршанскі, Капыльскі, Шкловскі, Магілеўскі, Крычаўскі з тым, каб яны забралі ў жыхару збожжа, жывёлу, а сена ѹ салому палілі без астачы...“ ”Ваенные людзі спадзяючыся забагацца здабыткам“. Гэтак пісаў буржуазны гісторык Расіі Салаўеў.

”Усё гэта прывяло да таго, што ўжо ў часе самае вайны ѿ шмат якіх мясцох ня толькі не заставалася ніякіх запасаў люднасці, але й ня было чым карміць (маскоўскую) армію“. ”У Быхаве еміны ані няма, ваенные людзі ядуць траву ѹ коні“ (208-209).

З люднасці найболей пацярпела сялянства, як звычайна, бязбройная часць жыхарства. ”Маскоўскія вайводы — піша аўтар — разам із царом спачатку былі не ад таго, каб выкарыстаць сялянскую барацьбу супріць паноў і шляхты дзеля аслаблення пракціуніка“ (189).

”Вайводы гэтых (маскоўскіх войскаў) на першым этапе вайны нават заігрывалі із сялянствам“ (191). І мы ѿ першым часе ня чуем жалабаў яшчэ засталых паноў начэльнікам маскоўскіх войскаў. Але гэта цегнулася на доўга — датуль, пакуль войскам Рэчыпаспалітай ня была нанесена станоўская параза і Беларусь не апынулася ѿ руках маскоўскіх войскаў. Просыль гэтага пала жнёне справаў рэзка мяніеца. Сялянскі рух дагэнуль натолькі разроссяся, што пачаў пагражаць

(Працяг на 3-ай баг. вокладкі)

Я. ЛЯШЧЫНА

"ПАЭТЫ АДНАГО ПАКАЛЕНЬЯ"

/Працяг, пачатак гл. ў №2/

У адносінах да Кастуся Кірэнкі крытык стасуе той самы мэтад, што й да Антона Бялевіча, мэтад пахвальна-ахайны.

"Паэта Кастуся Кірэнку напаткала вялікая удача, адна з тых удач..." і г.д., і г.д. Працягваць Бярозкінавае "ва славу" няма сэнсу. Паглядзім лепей, што гэта за "удача", якак таук усхвалявала крытыка.

"Не завеце маю Рэспубліку
краінай цёмных лясоў. —
Паглядзеце, над ёю свецаца
агні завадзкіх карпусоў."

/Верш "Рэспубліка"/.

Гіпербалізм на глебе захворваньня дальтанизмам, хваробай - спадарожнікам бальшавіцкіх прапагандыстых.

Дзе, цікава было-б ведаць, бачыў паэт тыя завадзкія карпусы? У Менску? — Ёсьць там шкураапрацоўчы завод "Бальшавік", яшчэ за цара Гароха пабудаваны; цяпер, кажуць, пабудавалі аўтазавод, велазавод і радыёзавод. Вось і ўсё. І гэта ў сталіцы Рэспублікі ды ў цэнтры гораду. А выйдзі на ўскраіну гораду! Шумяць — цёмныя калісцы, цяпер на палову вынішчаныя акупантам — лясы. Ці не таму, што нашы лясы так парадзелі, ня хочуць бачыць іх паэт і крытык? Фальш, "таварыш" Бярозкін! Беларусь яшчэ доўга будзе "рэспублікай цёмных лясоў" нават і тады, калі будзе называцца не БССР, а Беларуская Народная Рэспубліка.

Кірэнку можна дараваць яго гіпербалізм. Паэты часам могуць выдаваць уяўнае за дзеяснае (на тое яны і паэты!), але крытык мусіць больш цівароза глядзець на рэчы, не съмашыць белы съвет недарэчнымі "удачамі". Гэтая "удача" толькі таму з'яўляеца "з'явай надзвычайна патрэбнай і значнай", што гучыць у ўнісон з "устаноўкай партыі на індустрыйлізацыю БССР". Але "устаноўка" — яшчэ не завадзкія карпусы, а... цёмныя лясы.

А вось яшчэ адна з "удачаў" Кірэнкі:

Пасеца калгасны табун,
Хлапец задрамаў ля агня.
І съніца, нібы сам Даватар

Прыводзіць свайго каня.

"/Конь Даватара/"

Паэзія тут, як кажуць, і не начавала, затое "сам Даватар прыводзіць свайго каня" ў калгасны табун, вядома.

Крыху мацнейшыя, глыбейшыя па зьместу вершы "Ясакар" і "У дзень суніц", але ўжо ў самым назове гэтых вершаў адсутнічае "сацыялістычны рэалізм", няма ні "агнёў зарадзкіх карпусоў", ні "калгасных табуноў", а таму ў іх Бярозкін знаходзіць "бацылы" рамантызму. І гэтыя "бацылы" — не выпадковасыць, як вынікае з далейшых ціверджаньняў Бярозкіна. "Паэтам з пэўнай і прынцыповай устаноўкай на рамантыгны стыль (падчыркненне маё. — Я. Л.) выступіў у вершах, напісаных на вайне і ёй прысьвечаных, малады, па сутнасці пачынаючы, Кастусь Кірэнка", — цівердзіць Бярозкін.

Рамантычны стыль, кажа Бярозкін, існуе ў мэтадзе сацыялістычнага рэалізму, але толькі як "сваесаблівая форма выяўлення чалавека" Што гэта за "сваесаблівасць", бачна з наступнага: дэмабілізаваны па інваліднасці салдат (ампутавана адна рука), аручы адной рукој калгаснае поле, спыняе свой позірк на брацкай магіле. Ад гэтага позірку салдат загараецц патрыятычным агнём. Яго, бязрукага інваліда, пацягнула "ад зялённых дуброў у пятую роту"... (Верш "Поле"). Неверагоднасць, абсурднасць такога, псыхалігічна не апраўданага "рамантызму" відавочна для кожнага, нармальна думаючага чалавека, але не для Бярозкіна. Цягнула людзей і ў пятая і ў дзесятая роты, але зусім іншы "рамантызм" — сацыялістычны рэалізм: голад, холад, непасільная праца ў калгасе і інші. Съмешна выглядае крытык, калі старавецца "абуджаць зъдзіўленыне" перад гэтым недадуманым вершам. Гэткі "рамантызм", гэткайа "сваесаблівая форма выяўлення чалавека" мае права на існаваньне ў мэтадзе сацыялістычнага рэалізму. Але вось у іншым вершы ("Жывыя ідуць наперад"), дзе "салдат крычаў пра грукат, што бачыў ён зараз,

быццам, далёкі свой Слуцак, Уречча і пажні свае і сады, і быццам пачуў, як звоніць трывогу яго крыніцы", Бярозкін не знаходзіць нічога, вартага зъдзіўленыня, і ня крычыць, як пра верш "Поле" з тым бязрукім салдатам "Велічна, манумэнтальна, эпічна!" Паводзіны салдата, якога пацягнула з "плятай роты" дадому, Бярозкін называе дзіўнаватымі (Чытай дурнаватымі. — Я. Л.)... Такому "рамантызму" Бярозкін не падпісвае пашпарт на існаваньне. Бярозкіна трывожыць, што і ў "пасыльваенных вершах Кастуся Кірэнкі рамантычны элемент парапнейшаму займае вялікае месца, што "паэт, як і раней, аддае перавагу яркім фарбам, урачыстым словам, гіпербалічным карцінам". Творчae развязыцё Крыленкі ўяўляеца крытыку "супярэчлівым і складаным". На самай-жа справе, някай супярэчлівасці і складанасці ў пісцільваенай творчасці Кірэнкі няма. Кірэнка, як і кожны паэт, мае свае ўзылёты і падзеныні. Кірэнка піша добра тады, калі піша сумленна, не аглядаючыся на Бярозкіных і яго, Бярозкіна, заплечнікаў. Вазьмече яго вершы аб прыродзе: "Раніца на Свіцязі", "Сыцежкі", "На касавіцы", "Дубы", "Лес", і інш. У іх адчуваеш прысутнасць паэта Кірэнкі: Кагарка "крылом секануўшы па хвалі зялёнай гукнула сяброўкам і сёстрам: — "Прачніцеся!" ("Раніца на Свіцязі"). Магутныя дубы, убачыўшы, як пракос задыміўся на ранішнім сонцы, "аж прысели ад дзіва: "Ратуйце! Пажар!"

"Складанасць" і "супярэчлівасць" гэтых вершаў у тым, што яны напісаны вельмі проста, без сацыялістычнай фальши ды супярэчца вымогам "сацыялістычнага рэалізму". Бярозкіна зъдзіўляе, што "...паэт, які ў свой час імкнуўся разгледзець новае ablічча краіны і катэгарычна супярэчыў супроць таго, каб па старой звычыі называлі нашу рэспубліку "краінай цёмных лясоў", густа напоўніў сваю чарговую книгу ("Светлая хвалья" — Я. Л.) творамі, аб зъмесце якіх можна меркаваць па адных толькі назовах: "Аб чым лес шуміць", "Навіньскі бор", "Граб", "Лісток", "Крынічка" (якая, дарочы, зусім неапраўдана разлілася ажно на паўтараста паэтычных радкоў)". Тут на месцы будзе прыгадаць анекдатычны выпадак з савецкай рэчаіснасці. Адзін з кіраунікоў самадзейнага хору панёс на прагляд сакратару парт-

ячэйкі сыліс песьняў, якія меўся выконваць хор. Партыйнае вока спатыкнулася на песьні "А ў полі бярозанька стаяла, а ў полі кудравая стаяла..." "Гэтую песьню прапусыціць нельга", — кажа сакратар парт'ячэйкі. "Чаму?" — зъянтэжана пытае кіраунік хору. — "Таму, што цяпер самая гарачая пара, уборка сацыялістычнага ўраджаю адбываецца, а тут вы будзеце гарлапаніць, што ў полі бярозка стаяла... Чаго яна стаяла, калі людзі потам абліваюцца?... Гэта, брат, пахне чымсьці, панімаецце, сымуляцыйным, агітацыйным зрыў уборачнай кампаніі..."

Ня лепш "пахне" і празорасць Бярозкіна.

Лірыка каханья тады "не супярэчлівая" і не "складаная", калі дапамагае цягнуць калгасны воз. Тады такая лірыка — "чалавечая цяплыня", ёю захапляеца Бярозкін і радзіць іншым захапляцца. Асабліва да душы Бярозкіну верш "Перад вясной", у якім Крыленка апісвае спаборніцтва беларускага і ўкраінскага калгасаў, і які канчае "постскрыптуам" (прыпіскай сакратаркі ўкраінскага калгасу Марысі з прызнаннем у каханыні Ахрыму, старшыні беларускага калгасу... Марысія просіць Ахрыма прыехаць... Яна ня ведае, што Ахрым загінуў, баронячы калгасны лад...)

А дзесяці ўнізе

Незадуважны быў

Постскрыптум ціхі. Сакратар праўленыня Марысія (слова зъблісія на край) — Пісала: "Мой Ахрым! Ці ты забыў Сваю Марысю? Ці майго цярпеньня Зусім ты не шкадуеш?

Прыязджай!"

І людзі моўкі разглядалі фотаздымак, дзяўчыны, што "выляцеў з канверта на сукон", чыталі пісмо, і такая цішыня стаяла навокал, "што ўчулі ўсе, як ходзяць над радицім і п'юць снягі паўдзённыя вятры..."

Ня кажа нам толькі паэт, аб чым думалі тыя людзі, што "моўкі разглядалі фотаздымак дзяўчыны" і слухалі, як чыталі той ліст...

"Верны свайму грамадзянскому абавязку, — гладзіць Бярозкін ізноў Кірэнку тым "постскрыптуам" па шэрсыці, — паэт не пакідае бяз увагі амаль ніводнай важнай падзеі ў жыцці краіны і съвету. Усё, што хвалюе сучасніка, хвалюе і яго, паэта. Усё, чым жыве вялікі савецкі народ, выклікае апра-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

тыўны водгук. І ўсё гэта можна-б вітаць, — абураецца Бярозкін, — калі-б якасьць палітычнай лірыкі Кастуся Кірэнкі стаяла на ўзроўні больш высокім за той, на якім яна знаходзіцца зараз. Паэт з ярка акрэсленым паглядам на рэчаінасць, са сваім колам вобразаў, са сваёй душэўнай "танальнасцю", Кірэнка нечакана адмаўляеца ад усяго гэтага ў многіх вершах на надзеіную тэму, і із пад яго пяра пачынаюць выходзіць радкі, у такой меры нэйтральныя, абязлічаныя, што пра іх можна сказаць: гэтыя радкі належаць усім і разам з тым нікому. Уласны душэўны вопыт паэта начыста выключаны з тых вершоў, і ў іх засталіся адны толькі "гучныя" слова і сумна-аднастоны пералік".

"У адказ Маскве, — жыццю,
свабодзе, —

Бяруць усе народы слова.

Гаворыць Прага і Варшава,
І гераічная Тырана,
І Бухарэст, і з песней славы
Сафія, горад на Балканах."

"Паэзія", сапраўды дастойная сацыялізму на парозе камунізму.

"А ў чым-жэ прычына? — Пытаете Бярозкін і адказвае: — Гэтую прычыну мы бачым перш-наперш у тым, што часта, працууючы над генэральнаю тэмай нашай сучаснасці, Кірэнка (зрешты, як і некаторыя іншыя

паэты) прытрымліваўся таго пагляду, нібы сама па себе тэма, сам па себе жыццёвы матар'ял "выцягнуць" твор, зрабіць яго сучасным у лепшым значэнні гэтага слова. Наўмы i памылковы пагляд."

Зусім слушна, "таварыш" Бярозкін. Хоць раз вы не пакрываў душою. Але дазвольце мне напомніць вам Марксава "бытие определяет сознание..." Кірэнка ня "облако в штанах", а чалавек, які хоць і шугае ў завоблачны съвет у некаторых вершах, але і яму хоцацца, вельмі хоцацца шугануць па вуліцах Магілёва, ці Менску на "Волзе", ці "Пабедзе" з акторкаю тэатру імя Янкі Купалы пад бокам ды з ордэнам "прадоўнага чырвонага сцяга" на грудзёх. Чым ён горшы за Броўку, ці Танка?

Вось прычына таго, чаму якасьць пера расстае ў колькасць, "таварыш" Бярозкін. А яшчэ ёсьць і другая прычына — бязхрыбетная крытыка, якая таксама ў пагоні за тымі ардэнамі ды "Пабедам" выварочвае з паэта душу, напяльваючы яе на капыл "сацыялістычнага рэалізму". Чым-жэ, як ня гэтай праступнай апэрацыей займаецца і вы праз увесі свой даўжэны артыкул?

/Заканчэнне будзе/

Станецца сябрам

Беларускага Выдавецкага Таварыства!

АБ ПЕРАКЛАДЗЕ

Думка аб карысці і патрэбе перакладу бібліі на сучасную беларускую мову паўсталі не сягоныя. Спрабы зарганізаваныя перакладу рабіліся не аднаразова. Сярод апошніх спробаў трэба адзначыць зарганізаціі дзеля гэтай мэты камітэт, які дзеяў у Нямеччыне больш-менш да 1950 г. і быў узніканы пастырам Я. Пятроўскім. Комітэт гэты прарабіў некаторую працу: пераклаў на беларускую мову больш пятнаццаці кнігай бібліі. Нажаль, праца гэтага камітэту сама сабою спынілася, з аднаго боку дзеля таго, што перакладчыкі, пераехаўшы на жыццё ў Амэрыку, не змаглі далей займацца перакладамі дзеля адсутнасці часу, а з другога боку таму, што ня было відаць магчымасці выдання перакладу, бо Біблійнае Таварыства, якое выдае бібліі на дыялектах, якія ўспамінаюцца ня ў кожнай энцыклапедыі і якімі гавараць часта некалькі вёсак у экватарыяльнай Афрыцы, ня выразіла зaintэрасаваныя выданыем беларускага перакладу бібліі, выражуючы сумлі,

ці кошты яе выдання здолеюць замартызавацца.

З прайдзівай прыемнасцю беларускага грамадзтва post factum даведалася, што заснаваўся беларускі камітэт дзеля перакладу бібліі з ініцыятывы пастара Тараса Сайко. Дзякуючы старанням аднаго з сяброў вышэйназванага камітэту пастара др. Майселя Гітліна, пераклад бібліі стаў на добрую дарогу, бо др. Гітлін патрапіў узбудзіць некаторае зaintэрасаваныне Біблійнага Таварыства, якое абяцае дапамагчы ў друку перакладу, і які знайшоў патрэбныя сродкі на аплату фактывнага перакладчыка бібліі др. Янкі Станкевіча, які дзеля гэтага здолеў пасъвяціць справе перакладу ўвесі свой час.

Падзіўляючы энэргічную працу др. Станкевіча, які ў адносна кароткі час патрапіў вельмі значна пасунуць справу перакладу, трэба заўважыць аднак, што пасярод беларускага грамадзтва наглядзеца некалькі непакой, дзеля таго, што, хаця праца над перакладам ідзе ўжо некалькі гадоў,

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

грамадзтва ня мае зусім паняцьця, як выглядае гэты пераклад. Праўда, камітэт перакладу мае напер грамадзтва з перакладам пазнаёміць, але пажадана, каб гэтая магчымасць была дадзена безадвалочна. Непакой грамадзтва мае пад собой некаторую падставу ў тым, што др. Станкевіч мае многа моўных асаблівасцяў, з якімі некаторыя з грамадзтва, і як здаецца, такіх ёсьць бальшасць, не пагаджаюцца.

Мне ўдалося пазнаёміцца з перакладам бібліі др. Станкевічам, і пасыла абзанёленыя я дайшоў да пераканання, што гэты пераклад не здаволіць беларускага грамадзтва; ці гэта так, можа ацэніць кожны, я-ж са свайго боку даю толькі трохі матар'ялу для ацэнкі. Зацемкі мае будуць кароткі і парушаць толькі аснаўныя справы. Шырэйшага фактычнага матар'ялу я даць ня ў стане, бо паробленыя мною пісьмовыя зацемкі згарэлі на стале ў др. Станкевіча пад час пажару, што быў у доме др. Станкевіча, два паверхі ніжэй.

Адной з такіх аснаўных справаў ёсьць перадача гэбрэйскай літары 'бэт', яна-ж грэцкая 'бэта'. Большасць народаў съвету прыйшла да вынаву, што грэцкую 'бэту' трэба перадаваць літарай 'В'. Расейцы ўсьлед за царкоўна-славянскім прынялі, што грэцкую літару 'бэту' трэба перадаваць літарай 'В'. Дзеля гэтага ў расейскай мове маем 'ал фавіт'; аднак расейцы не правялі кансэквенція прынятага прынцыпу, і дзеля гэтага маем там 'бібліотеку', 'біблию', хаця пачаткова пісалі згодна з прынятым прынцыпам 'вивлюфека', праз 'е' (фіту).

Паколькі беларуская мова прыняла прынцып, што грэцкая 'бэта' перадаецца літара 'б', дык маем усе магчымасці правесці гэты прынцып да канца, ня ўводзячы ў мову непатрэбных цяжкасцяў. Гэткім чынам у беларускай мове побач 'біблі', 'бібліатэкі', маем 'Бабіён', 'Бахус', 'Баўтрук', 'Бэнэдыкт', а ня так, як у мове расейскай, дзе літара 'б' замянена праз 'в'. Справа камплікуецца яшчэ тым, што ў мове гэбрэйскай літара 'бэт' значыць дом, і, калі перадаваць гэтую літару літарай 'в', дык будзе зацірацца арыгінальны гукавы калірыт гэбрэйскай мовы, дзе ёсьць вельмі многа назоваў, што пачынаюцца з 'бэт'. Каб далёка ня ісьці, у Нью Ёрку шпіталь — Бэт Давід.

Камісія перакладу бібліі знайшла з гэтага такі выхад: калі данае слова ў бібліі прынялося ўжо ў народзе ў нейкай форме, дык у перакладзе будзе ўжывацца тая прынятая форма; калі-ж данае слова яшчэ не перайшло ў жывую беларускую мову, дык мае ўжывацца форма, прынятая ў царкоўна-славянскім перакладзе бібліі. Паколькі хіба 99 пра-

цэнтаў усіх назоваў собскіх і іменніяў у народе яшчэ не перайшлі, дык, згодна з прынятым камісіяй прынцыпам, маюць ужывацца ў транскрыпцыі царкоўна-славянскай і гэтым набліжаць нашу мову да расейскай.

Гэтае самае правіла абавязваць мае і ў адносінах грэцкага літары 'тэты' (царкоўна-славянскай 'фіты'); такім чынам мае быць Нафан, а не Натан, Фавар, а не Табар, Міфредат, а не Мітредат...

Але і гэтае правіла таксама парушаецца. Напр.: ужыванае ў народзе імя Тамара перакладзена як Фамара, бо ў царкоўна-славянскім тэксце імя пачынаецца з 'фіты'.

Як ведама, у бібліі ўжываюцца розныя назовы Бога: Эль, Ягвэ, Адонай. У перакладзе ўсе гэтыя іменні пераложаны словам — Спадар. Каб мець аднак магчымасць разышфраваць, што крыеца пад словам 'Спадар', створана норма, што ў адным выпадку 'Спадар' будзе напісаны вялікім літарамі, у другім толькі першая літара будзе вялікая, а ў трэйцім выпадку, здаецца, мае быць 'Спадар', адбіты праз адзін пропуск. Такім чынам, хаця, паводле словаў сяброў камісіі, пераклад бібліі мае быць, як найбліжэйшы да гэбрэйскага арыгіналу, прынятае правіла зацірае па сутнасці асаблівасці арыгіналу.

Калі пакінуць у старане агульныя праблемы гэбрэйска-беларускай транскрыпцыі, дык тады застанецца яшчэ справа беларускай мовы ў выпадках, да якіх спрача транскрыпцыі не адносіца. У гэтай справе я маю некаторыя даныя, на якія, як мне здаецца, большасць чытачоў не пагодзіцца.

Пераклад ужывае выключна кароткія формы: 'е' замест 'ёсьць', 'трэ', замест 'трэба', 'подле', замест 'паводле'. Замест слова 'няўжо-ж' ужываецца слова 'нягож'.

Замест словаў, што ў іншых мовах пераданыя словамі: казаў, гаварыў, усклікаў, авбяшчаў і яшчэ некалькі значэнніяў, у перакладзе ададзіеныя адзінным словам 'гukaў'. Замест слова 'выходзіц' пераклад ужывае слова 'зыходзіц'. Такім чынам, жыды з Эгіпту ня выйшли, а зыйшли.

Замест слова 'вагонъ' усюды ўжыта слова 'цяпло'. 'Твар' называецца 'відам', 'бяседа' называецца 'чэсцяй', 'сям'я' называецца 'радзінай', 'здарэнне' называецца 'стаццем', замест слова 'менш' ужываецца слова 'малш'. Калі пераклад хоча скажаць, што дзеўка была прыгожая, дык піша, што дзеўка пазорная, 'юнак' і 'хлопец' называюцца ў перакладзе 'мальцам'. Калі пераклад хоча скажаць, што нехта не сцяшаўся, адвалакаў, дык піша, што нехта 'агляўся', калі пераклад

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

ча сказаць, што быў 'загад', дык піша, што быў 'рассказ', 'паверх' называецца 'пятым', калі пераклад хоча сказаць, што нешта было 'напрыемна', дык ужывае слова 'немарасна', замест 'абвесыці' ужываеца 'азнайміў'.

Я думаю, што на падставе ўжо гэтых кароткіх зацемак можна некаторае паняцце аб перакладзе атрымаць. Было-б веямі добра, каб перакладчая камісія захацела апублікаваць на рататары якую небудзь книгу перакладу бібліі, каб даць магчымасць тым, што гэтыя справай цікавяцца, пазнаёміцца з перакладам і аказаць, ак мне здаецца, неабходную дапамогу справе перакладу.

Л. Галяк

Дадатак

Здарэнне даволі рэдкае. Выйшла ў съвет новая беларуская кніга пад загалоўкам "Змагарныя дарогі" — К. Акулы.

Кніга апісвае жыццёвую прыгоды групы юнакоў, што ў 1944 годзе началі навуку ў афіцэрскай школе Беларускай Краёвой Абарони ў Менску, эвакуаваліся перад савецкім наступам у чэрвені 1944 г. ў Нямеччыну, там трапілі ў палон да заходніх алянтаў, перайшлі ў армію Андэрса і пасяля заканчэння вайны здэмабілізаваліся ў Англіі.

Прыгоды апісаны беспрэтэнсіянальна і шчыра, і гэтым добра, хаця ўражаньне псуюць часамі непатрэбныя, шабляновыя лірычныя ўстаўкі.

Побач з прыгодамі юнакоў уплененыя і палітычныя справы, але гэта ўжо не з асабістых дзяржавных К. Акулы, а са словаў іншых. Калі нехта хоча напісаць аб нейкай проблеме, апрачуясь на словаў іншых асобаў, дык добра зрабіць зможа толькі тады, калі будзе мець дастатковую колькасць выказваньняў, якія будуць сабраныя з пасярод шырокага кола асобаў, могучых у данай справе нешта ведаць, і калі да ўсіх выказваньняў будзе крытычны падыход і імкненіне да выкрыцця праўды, а ня толькі імкненіне брыкнуць асльным капытам. У праціўным выпадку такія палітычныя ўстаўкі робяцца часамі маналёгамі заінтэрасаваных асобаў, заінтэрасаваных на ў выкрыцці матэр'яльнай праўды, а ў прадсказаньні лепшым съявле сваіх асобаў, а ў горшым — іншых.

Сярод асобаў, каторым належыцца падзяка за дапамогу і інфармацыі, аўтар называе і Ф. Кушала; трэба думачь, што змешчаная ў кнізе біографія Н. Кушала, гэта ягоная аўтабіографія, і

што ад Кушала паходзіць уся інфармацыя аб падзеях у вайсковым рэфэраце ў Б.Ц.Р.

Што да самой аўтабіографіі, дык у некаторых месцах наглядаецца непатрэбная сціпласць адносна некаторых дэталяў, якія маглі-б цікавіць грамадзтва. Нічога не расказана ў аўтабіографіі пра тое, якім чынам Кушаль выйшаў з савецкай турмы, хаця гэта дэталь больш цікавая, чым вестса, што Кушаль у 1915 годзе быў у 155 запасным палку ў Астрахані. Нічога таксама ня расказана аб эвакуацыі з перакладам і аказаць, ак мне здаецца,

Паглядзім, у чым Акула са сваімі супрацоўнікамі адбег ад запраўднасці ў апісаныні дэталяў ад Б.Ц.Р., Б.К.А.

Праўду піша К. Акула, што Б.Ц.Р. пакінула Менск 28 чэрвеня і што працаўнікі Рады ехалі чыгуначным транспартам, але напрыемна закранае ў Акулы ягонае поўнае незайнтэррасаваныне тым, што рабіў у гэтым часе камандзір Б.К.А. Калі не хапіла нахабства напісаць, што Кушаль на чале Б.К.А. ў баёх прабіўся на Захад, дык трэба было згодна з запраўднасцю напісаць, што Кушаль ехаў тым самым транспартам, што і цывільныя працаўнікі Рады, тым больш, што, як відаць, Акула да проблем транспарту прыкладае вагу, падаючы, што прэзыдэнт Б.Ц.Р. эвакуаваўся аўтам.

У восені 1944 г. ў Бэрліне шматлікія вайскоўцы выказваліся, што Кушалева эвакуацыя была звычайным дэзэртырствам, і дамагаліся, каб Кушаль быў адданы пад суд. Абараніла Кушала ягонае каталіцкае становішча пры Астроўскім і тое 'бязрыб'е'.

Піша Акула, што Астроўскі падаўся ў Лодзь і там сядзеў да прыбліжэння фронту, а далей піша, што ў верасьні 1944 г. Б.Ц.Р. з Кенігсбергу была накіравана ў Бэрлін і атрымала там памяшканыне. Запраўднасць, нажаль, з Акулаю ня згодная.

БЦР была накіраваная ў Бэрлін ня ў верасьні 1944 г., а два месяцы раней, бо ўжо ў ліпені 1944, прабыўшы ў Кенігсбергу тыдзень часу.

Сказ Акуы аб tym, што Астроўскі сядзеў у Лодзі аж да прыбліжэння фронту, пярэчыцца да лейшым пісанынем Акулы, бо з пісаныня відаць, што ў верасьні 1944 г. Астроўскі выехаў у Бэрлін, тымчасам, як у палове каstryчніка яшчэ ніякай небяспекі ня было, хаця, праўда, фронт увесь час прыбліжаўся. У гэтым самым часе сядзеў у Лодзі і Кушаль, аднак Акула чамусыці ізноў на ўспомніў пра гэта.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Аб tym, што Астроўскі выслаў у верасьні сваіх сваякоў у Гэктэр — мана падвойная: у часе і ў асобах.

У канцы студзеня 1945 г., а ня ў верасьні, як піша Акула, Астроўскі паведаміў усіх працаўнікоў Рады, што ня можа ўзяць на сябе адказнасць за тое, што будзе магчымасць арганізація выезду з Бэрліну, і дзеля гэтага радаць усім сямейным індывідуальнай выяжджаць з Бэрліну, пакуль улады бесперашкодна выдаюць дазволы на ўжыцце чыгункі ўсім нястальным жыхарам Бэрліну. З асьветчаныя Астроўскага скарысталі большасць працаўнікоў Рады і радных, і павыжджаўся з Бэрліну ў працягу трох дзён.

Праз пяцьдзесяць дзён Астроўскі паведаміў, што БЦР і падобныя ўстановы іншых народаў выяжджаюць у Вэстфалію. 8 лютага пазастаў

Складайце ахвяры і падтрымоўвайце беларускую прэсу!

ля ў Бэрліне працаўнікі Рады і новасіпечаны радны М. Мінкевіч з сям'ёю выехаў у Гэктэр. Гэтых "свяякоў" Астроўскага набралася больш 30. Такім чынам Акула памыліўся ўсёго на чатыры месяцы і размножыў свяякоў з 4 да больш 30.

Праўда, што Астроўскі пацвердзіў генэральскі тытул Езавітава, але праўда і тое, што Кушаль

супроць гэтага пратэставаў. З кнігі Акулы можа паўстаць, што Кушаль і Езавітав гэта амаль два прыяцелі, якія згодна працавалі для добра справы, тады як у запраўднасці Кушаль хвараблів і любіў Езавітава, бачучы ў ім асобу, якую парушае манаполь Кушала на спэцыяліста ў вайсковых справах. Гоноріс каўза падпалкоўнік нязносіў гоноріс каўза генэрала. Наагул Кушаль быў хвараблів зайдзросны або сваю гоноріс каўзу вайсковую рангу і, падобна, як да Езавітава, адносіўся да ўсіх вайсоўцаў. Калі да яго ў Бэрліне зьяўляліся вайскоўцы, што свае вайсковыя рангі здабылі не на пасдах выхаваўцаў польскіх кадэцкіх карпусоў, але ў узброеным змаганні ў вайсковых аддзелах, беспасрэдна падпарадкованых нямецкаму кіраўніцтву, і хацелі далучыцца да Б.К.А., дык Кушаль прапанаваў ім аbnіжыць свае вайсковыя рангі, каб была вялікая адлегласць у ранзе паміж імі.

Вельмі вартасныя былі-б разважаныні Акулы аб прычынах прызначэння Шувалава вайсковым рэфэрэнтам Б.Ц.Р. на месца Езавітава, каб самы факт быў згодны з праўдай. Шувалава ніколі ня быў прызначаны на месца Езавітава Астроўскім, але быў прызначаны самім Езавітавым у вайсковы рэфэрэт, яму падлеглы.

В. Мікалаеня

Глёсы

У Нр. 569 "Голос радзімы", як аб вялікім асягненіні, паведамляе, што ў калаге "Новы шлях" ёсць аж 22 электрычныя маторы. Спачатку запраўды выглядае, што асягненіне вялікае, але, палічыўшы электрычныя маторы ў сваім памешканыні, я знайшоў, што ёсць іх 10; так што на целы калхоз 22 маторы — гэта зусім мала.

У Нр. 578 таго-ж Шырмавага "Голосу" шырока распісаны пра тое, якія добрыя трактары выпушчаліся Ліпецкі трактарны завод. Паколькі ня сказана, дзе-ж знаходзіцца той Ліпецк, дык "Голос" хоча вытварыць уражаныне, што гэта недзе на Беларусі. Запраўды такі горад ёсць над ракою Варонеж у Тамбоўской вобласці, так кілё-мэтраў пад тысічу ад Беларусі.

У гэтым-же нумары зямлячка Шырмы — М. Жуковская з Францыі з радасцю паведамляе, што з лемантара, высланага звяртанскім шырмавым камітэтам, яе дзе-ці ўжо пішуць па-расейску. Выглядзе, што звяртанскі шырмавы камітэт быў-б лепш называць камітэтам распашырэння расейскай граматы сярод беларусоў за мяжою.

У Нр. 619 Аляксей С. з З.Ш.А. піша, што

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Амэрыка ня тая, што была 50 — 60 гадоў таму.
"Жыць дрэнна простаму чалавеку, рабочы плаціць вялікія падаткі, усё дорага каштую".

Што Амэрыка цяпер ня тая, што 60 гадоў таму, гэта праўда, але, калі Аляксей піша, што 60 гадоў таму было лепш, дык гэта ўжо зусім дурнота. За апошня 60 гадоў Амэрыка пайшла наперад, хаця ў некаторых галінах і не дастаткова хутка, але тым ня менш ідзе наперад, як ня йдзе назад ніякая краіна, за выняткам хіба падсавецкіх краінаў.

.....

Нр. 621 "Голасу" падае, што ў Вялейцы ёсьць новыя вуліцы: Фрунзэ, Маякоўская і нейкага новага савецкага "святога" Заслонава, і што ў Вялейцы працуе 70 лекараў. (На 4000 жыхароў — Рэд.) Якая там пануе эпідэмія "Голас" не падае.

.....

Нр. 627 "Голасу" на першай старонцы падае вестку аб новым асягненныі савецкага ўлады: — каля Смаргоняў пачалі капаць жвір.

.....

У Нры 632 падаецца, што старшыня звязтанскага камітэту Шырма, прачытаўшы ў газэце пратэст савецкага ўраду супроць выпрабавання ў атамнай зброй Амэрыкай, раптоўна пачуў, што можна і трэба пратэставаць, і пратэстуе.

Цяпер-жа, калі атамнымі выбухамі заняліся Саветы, Шырма, як і трэба думаць, патрэбы пратэсту ня чуе — лічыць, што манаполь на запас-куджваныне атмасфэры маюць саветы.

.....

Віталі Вольскі, закончваючы ў "Полымі" Нр. 5 з 1962 г. сваё апісаныне кароткага падарожжа па Афрыцы, піша, што, паводле традыцыі, якая ўстанавілася, яны падаравалі сваім правадніком па бутэльцы сталічнай і па драўлянай ляльцы — "матрёшке".

Апісаны ўсё па беларуску, і мова нават не благая, але зъмест расейскі, як расейская і тая "матрёшка", што была падарованая Вольскім на памятку аб Беларусі. Бутэлька-ж тae сталічнае таксама расейская, бо маскоўская.

.....

Каб расейцы ўсіх масыцяў паза межамі СССР не палохаліся таго, што Савецкі Саюз фармальна ёсьць фэдэрацыяй, і зразумелі, што гэта толькі пустая форма, часаліс у расейскай мове пад назовам "Родина" паведамляе, што за мастацкае выкананыне расейскіх народных песняў прэзыдыюм Вярхоўнага Савету Асцянскай рэспублікі на-

даў аднай работніцы тытул заслужанай артысткі Асцянскай рэспублікі.

У брашурцы "Песьні вольных людзей", выданай шырмайскім камітэтам заганяньня дурных на "радзіму", знаходзім вестку, што хор пад кірауніцтвам Р. Шырмы вітаў працоўных Вільні (у савецкім арыгінале — Вільнюсу) на літоўскай мове песьняю...

Дажыўся Шырма! Нават пры паляках не пачыналі беларускіх канцэртаў з польскіх песняў.

Калі Бэні Гудман пралагаваў у парадку культурнага абмену амэрыканскую культуру ў СССР, дык у Тыфлісе салістка ягонае трупы Ёя Шэрыл пачала канцэрт з расейскай "Катюшы". Слухачы з энтузіязмам яе высьвісталі.

Бэні Гудман і ягоная салістка — людзі ў гэтай справе прыпадковыя. Высьвісталі фактычна тых спэцыялістаў ад Савецкага Саюзу, што ўгаварваюць амэрыканскіх кіруючых дзейнікаў, што ніякіх нацыянальных проблемаў у Савецкім Саюзе няма і што ўсе народы вельмі задаволены з расейскай акупацыі, адно толькі хочуць зъмяніць бальшавікоў, хаця-б на меншавікоў.

У нумары 856 польскага літаратуран-палітычнага часопісу "Вядомосці" быў зъмешчаны артыкул Барбары Тапорской пад загалоўкам: "Польская палітыка ў адносінах да Беларусоў". У гэтым артыкуле Тапорская паддала грунтоўнай аналізе цэлую систэму дыскрымінацыі, якую польскі ўрад тасаваў да беларусаў.

Вітаем гэты артыкул, як першую ластуўку, якая нажаль вясны на робіць. Што вясны на робіць, можна бачыць з той лістовай буры абураных чытачоў палякаў, якія ў наступных нумарох часопісу пачалі выступаць з запярэчанынямі. Сярод абураных аказаўся прафэсар Аскар Галецкі, які

Кожнаму беларускаму дому і дамку —
"ВЕЛАРУСКУЮ ДУМКУ"

на заканчэныне свайго лісту піша: "Калі гэты абрэз нашай палітыкі ёсьць трапны, дык слушна нам адабралі ў Ялце ўсходнюю палову рэчыплас-палітай. А калі такі білянс дваццацігодзьдзя незалежнасці, дык слушна мы яе страцілі". Цэляя бяда толькі ў тым, што прафэсар на лічыць абрэз польскай палітыкі ў адносінах да беларусаў, апісаны Тапорской, за праўдзвы.

У нумары 596 "Бацькаўшчыны" падана, што ў Мюнхэне адбылася канферэнцыя Парыскага Блёку і што на гэтай канферэнцыі съцверджана: — "Дру-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

гой падзеяй вялікага значэння ёсьць абвешчаныне незалежнасці Алжыру".

"Бацькаўшчына" нічога ня ўспомніла пры тым, што яна гадамі выступала супроць вызвольных імкненій народу Афрыкі, дык робім гэта за яе.

В. М.

МИХАСЬ КАВЫЛЬ

ПОМНИК

Ішлі яны па вуліцы шырокай...
Вечер савітаў у завугольні.
Песьняры, tryбуны і прарокі,
За што, за што вас пакарала доля?

...Лорд Байрон маўчаў на высьпе шэрай,
Ня ўзбудзіў паэт Рабайнраната.
Беларусі рэвалюцыянэры
На пакуты крочылі за краты.

Жылка йшоў з узывітаю паходней,
Малады Дубоўка, непакорны;
І Хадыка з імі долю зродніў,
Маракоў, задуманы, а горны.

Жах над краем крылы лістапады,
І пісаў лісты сабаку Пушчу...
А Купала ранай "харакір"
Нас гукаў на помсту і на вушчунь.

**

Ні помсты, ні вушчуні. Мроіць
Пра агні далёкай Бэнгалії
Нам, зялёным яшчэ, не далі.
Пайшлі і мы, бязвусыя "гэроі"
У Завуральле, Забайкальле
Ад сваёй беларускай зямлі.

Ня самі пайшлі мы. Везьлі,
Як жывёлу ў "цялятніках",
Гайдукі адборныя ГПУ.
Падалі зняможаныя. Мёрзьлі.
Піналі ботам і словам начальнікі.
Спраглія, — неба пілі халодную сіняву...

**

Сённяня ўскалось прыгаломшваюць Танкі,
Броўкі цясьнай заціскаюць шляю,
І на вузор падмаскоўнай "шарманкі"
Песьні Дубоўка і Пушча пляюць.

Нам, падуладным Богу ў сумленню,
Лёгкім на здасці хай цяжкі іх крыж.
Янка Купала упаў грозным сыценем
На камяніцы Москвы... Недзе між

Соснаў чужацкіх чарнене магілка.
Дрэмле тайга, пасівеўшая ўшчэнт.
Там не апошні, ня першы Жылка
Крыўёю пісаў тэстамант.

Дзесь ля Байкалу доля Хадыкі
Крычма крычыць із-пад глыбы скалы...
Колькі лягло іх, паэтай, музыкаў?
Колькі лягло вяліканаў, малых?

Некалі зылічым. Мужных імёны
Глыбы ня струшцаць. Ім жыць у вякох.
Лягучы нахай нашы сълёзы, праклёны
Помнікам на бальшавікох.

*

УЛ. КЛІШЭВІЧ

З ПАЭМЫ "ІВАН КАЛІНА"

IX

Ахвар хапаюць сярод ночы,
Гаротных мёртвымі лічы.
Васіль ня ўсыпей расплюшчыць вочы —
Прад ім два тлустых "крумкачы".
"Як прозвішча? Аружжа ёсьць?" —
Няпрошаны пытаете госьць.
"Каліна. Зброі я ня маю".
Бліснула думка ў непакою:
Прыйшла чарга цяпер за мною,
Навек, напэўна пакідю...".

X

"Зьбірайцеся! Дзе вашы рэчы?"
Васіль сказаў: "Яны вось тут".
Пакуль надлеў пальто на плечы,
Перапаролі кожны кут.
Нідзе нічога не знайшли.
Пачуўся голас: "Ну, пайшлі!"
Схаплі ўраз бяз шуму ў груку;
Майстэрскі зроблены заданье.
Васіль сябрам на разьвітанье
Апошні раз паціснуў руку.

XI

Пачуўся старт аўтамашыны,
У ноч вядуць шляхі яе,
Шумяць рyzінавыя шыны,
А шоффэр газу паддае.
Нібыта казка, нібы сон.
Няўжо ніколі болей ён
Сваёй Галіны не спаткае,
Ня пойдзе заўтра на "урокі"?...
Душу ў адчай штораз глыбокі
Вядзе яго дарога тая.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

XII

Пачу́уся стук. Васіль ня веру́ў.
Прабег па нэрвах, нібы ток.
Спусьціліся жалеза дзъверы,
Застукаў цяжарам замок.
Апошні "стап". Матор заглох.
Прад Васілём турмы парог.
Васіль сябя самога слухаў:
"А можа заўтра я на волі?..."
А можа больш яе ніколі
Ня ўбачу я, як свайго вуха?"

XIII

Васіль дарогаю сваёю
Ідзе з трывогаю чуць-чуць.
Яго два сябры па пакою
Ад страху гутарку вядуць.
"Я бачыў іншага бяду
І ўсё яшчэ не адыйду?..."
Казаў адзін, па імю Гладкі:
"Зрабілася сухое горла,
Ад страху дух у горле сперла,
Душа і сэрца лезылі ў п'яткі".

XIV

На другім твар быў бледна-хмуры,
Як быццам хто яго аскуб,
Часьцей ён вочы свае жмурыў,
Адсьвежваў водблеск сініх губ.
"Чакай штоноч такой кумы,
Сягоныня ён, а заўтра мы...
З аднае группы больш за дзесяць
Студэнтаў сунулі за краты.
Калі-ж цябе, скажы вусаты,
На перакладзіне павесяць?

XV

Аб чым, Васіль, ты зараз марыш?
Такіх як ты, тут не адзін,
Заместа блізкага "таварыш"
Іх тут завуць — "грамадзянін".
З аружкам з ног да галавы
Зъявіўся раптам вартавы:
"А, ну, давай пашлі са мною!"
Чуваць як нехта кагось лае,
За лаянкай чуваць другая...
Падрыхтавацца трэба к бою.

XVI

Каб іхны плян ішоў парадкам
І плёны добрыя прынёс,
Каб скончыць справу хутка, гладка
Хлапца прыпёрлі на дапрос.
"Архангел" хутка казырнуў,
А сам у дзъверы павярнуў.

Яго чакалі съледчых пара
З аблавай съвежаю на "воўка",
Аформіць справу спрытна, лоўка,
Як скура — іх плян і мара.

XVII

— "Прашу сядайце, калі ласка!
Васіль зъянтэжана прысей.
"Ня думайце, што тут няўязка —
Загаварыў таварыш Леў. —
Запамятай сабе адно,
Цябе чакаем мы даўно.
Даламагчы табе мы рады.
Цябе-ж да контры прывязалі,
Ужо даўно завербавалі
Супроць савецкае улады.

XVIII

— Перад табой цяпер задача:
Пакаяцца і змыць грехі
Сваёй душы, а то іначай
Адсюль не вылезеш сухі.
На сэрца руку палажы,
Усю нам праўду расскажы.
Ты чалавек адукаваны,
Цябе вучыць ня трэба многа.
Прызнаць памылкі — вось дарога,
Якою людзі лечаць раны.

XIX

— Калі і кім завербаваны
У арганізацыю ты сам?
Каго ўцягнуў ты сам, пра пляны
Найпадрабязней вылах нам.
За прыгажосьць тваіх вачэй
Судзіць ня будзем мы лягчэй.
Такі наш плян, яго аснова.
Я думаю таго ты варты,
Каб вылажыць на стол нам карты,
А мы праверым праўду слова".

XX

"Далёкі я ад кансьпірацый,
А ваша гутарка мне зьдзіў.
Ніякіх контрарганізацый
Нідзе ніколі не рабіў
І не належала да іх сам.
Я галаву адсекчы дам,
Што гэта так, а не іначай.
Ня кідаць словы мне на вечер.
Як факты ёсьць, тады судзенце
Сваёй зацятасцю гарачай".

XXI

Ахвяр паводзін стары знаўца
Свой разяўляў шырокая зеў.

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

Халодна-вопытны дазнаўца,
Відаць было, што закіпей,
Чыркаў няўважліва пяром.
"Ня вінаватых не бяром!" —
Загаварыў нібы у бочку.
Таварыш Леў чамусь забегаў,
Пайшло шалтаныне у калегаў:
"Амэрыканку" — адзіночку".

XXII

Васіль ідзе. За ім ахова,
Съпярша наніз, паслья наверх.
Для Васіля дарога нова,
А вось ужо й другі паверх.
"Амэрыканкі". Тут яна,
Яго халодная труна.
Жыве Каліна ў новай хаце.
Пакой да болі немагчыма
Глядзіць халоднымі вачыма
Двух прыкаваных каравацяў.

(3 паэмы "Васіль Каліна", раздзел IX)

*

УГОДКІ СЛУЦКАГА ПАУСТАНЬЯ.

У лістападзе беларускае грамадзтва ўрачыста абыходзіць 42-ія ўгодкі Слуцкага Паустынья.

Злучаны Беларуска-Амэрыканскі Дапамаговы Камітэт у Саўт Рыверы (ЗША), пад старшынствам А. Занкавіча, ладзіў у нядзелю, 2 сінегня г.г., Акадэмію.

Перад гэтым у царкве імя Святой Эфрасіні Полацкай Пратапрасвітар а. Мікалай Лапіцкі і Пратадзякан а. Святаслаў Коўш паслья Святой Літургіі адслужылі паніхіду.

Акадэмія складалася з рэфэрата Сп. Мядзейкі і мастацкай часткі.

Аналягічныя акадэміі адбыліся і ў іншых беларускіх асяродках.

У Ню Ёрку ладзіла БАЗАЗ, у Чыкаго — Беларуска - Амэрыканская Нацыянальная Рада, у Таронто — Беларускае Нацыянальнае Аб'яднанье.

У канцы ліпеня 1962 г. у Лёндане World Press News and Advertising Review ладзіў выстаўку прэсы. На гэту выстаўку Г. Ш. БВФ даслаў выданыні "Барацьбы" і "Беларускай Думкі". Г. Ш. атрымаў ад арганізатораў выстаўкі падзяку.

8-га і 9-га верасня г.г. ў Штутгартце адбыўся 1-шы агульнаукраінскі зъезд у Нямеччыне. Ц. К. АБН рэпрэзентаваў палк. Д. Касмовіч, які ад імі БЦР і БВФ прывітаў пры-

сутных. Зъезд моцна асуздзіў маскоўскага акупанта і дамагаўся вольнай і незалежнай Украіны.

Ад 1-га да 5-га кастрычніка г.г. у Токіё адбывалася Канферэнцыя Антыкамуністычнай Лігі Народаў Азіі. Галоўны і краёвый штабы БВФ выслалі ўдзельнікам Канферэнцыі прывітаныні і свае погляды на зынічэнне камунізму праз распад з Савецкага Саюзу на незалежныя нацыянальныя дзяржавы. Канферэнцыя прыняла рэзалюцыю ў духу гэтых пажаданняў.

Лёндан. Начальнік Краёвага Штабу БВФ у Вялікай Брытаніі, сп. Я. Будзіч на запрошаныне Украінскай арганізацыі В. Брытаніі прымай удзел у съяткаваныне 20-х угодкаў арганізацыі Украінскай Паўстанчай Арміі. Сп. Будзіч рэпрэзентаваў БВФ і прамаўляў на съяткаваныне.

АЛЕСЬ ВАЛОШКА

І ШТО ЗА ПРЫЧЫНА...

Дураслівы вецер

Жартаваў з каханай.

Хваляваўся ў вецьці

Салаўіны ранак.

Як спаткаў, ня знаю,

Я тады дзяўчыну.

А дзяўчына тая

З сінімі вачыма.

І з тae часыны

З ветрам на прадвесні

Скачуць у галінах

Салаўі песьні.

І ці ўдзень, ці ўночы

Песьня звонка лълецца,

Веснавыя вочы

Паланілі сэрца.

Паланілі сэрца,

Паланілі ѹ думкі.

Верце, ці ня верце,

Зацьвілі карункі.

А ў крыві бушуе

Бура-навальніца,

Толькі не дайму я,

Чаму мне ня сыпіца.

Не дайму прычыны,

Што маркоціць ночы:

Ці сьеў салаўіны,

Ці сінія вочы?

13 чэрвеня 1962 г.

З ПАНЯВОЛЕНАЙ БЕЛАРУСІ

КАМУНІСТЫЧНАЯ ПАНШЧЫНА

Савецкае грамадзтва складаецца з дзвівух асноўных частак — пануючай камуністычнай шляхты прыганятых у колькасці 9,760,000 сяброў (каstryнік 1962 г.) і адрабляючых паншчыну падняволеных калгасынікаў, фабрычных работнікаў і нізавой інтэлігэнцыі ў колькасці каля 200 міліёнаў чалавек. Адзін дарослы прыганяты выпадае на 20 падняволных, улічваючы і дзяцей. Партыйцам жывеца ня дрэнна, але ў безнадзеинай галечы мадзее рэшта насельніцтва. Трохі фактаў ніжэй.

На пленуме ЦК КПСС у Москве 5 сакавіка 1962 г. камуністычная вярхушка зімалаася пытаньнем неабходнасці палепшанья сельскай гаспадаркі ў СССР. Хрушчоў на паседжанні распачаў сваю прамову новай праграмай КПСС, "як сцягу ў барацьбе за перамогу камунізму", а закончыў яе справай неабходнасці разъвіцця сельскай гаспадаркі, як матаўсяльна-тэхнічнай базы для камунізму. Ён паставіў дамаганыне замяніць пашы і сенажаці на кармавыя культуры: бульбу, буракі, кукурузу і г.п. Устарэлая травапольная систэма В. Р. Вільямса павінна быць пераадолена высілкамі ўсей партыі і кіраванага ей народу. На Беларусі маецца 1,2 міліёнаў гектараў пад травамі, якія трэба замяніць інтэнсіўнымі культурамі.

Аднак, Хрушчоў нават ня ўспомніў аб за бесыплячэнні гаспадаркі ўгнаеніямі, без якіх не расце належна трава, а тым больш карніплоды. Праяджаючы палямі беларускіх калгасаў, можна бачыць вялізныя абшары, засенныя розным збожжам, аднак немагчымым да жніва: жыта па калена, каля дзесяці каліваў на квадратны мэтар, а ў коласе адно, ці два засохлыя зерні. Беларускія падзолы, суглінкі і пяскі, выпаласканыя пастаянным засеваньнем без угнаенія камуністычні, ніякага ўраджаю даць ня могуць. Замест шырака будаваных заводаў зброі ды ракет Беларусі патрабны заводы сельскагаспадарчых машын і ўгнаенія, чаго бальшавіцкая Москва ў належнай меры даць ня хоча. У сваіх заграбніцкіх імкненіях яна стаўляе на першым мейсцы гарматы, а масла можа і ня быць.

Пленум ЦК КПБ з 6 крас. 1962 г. ў Менску зімайцца справамі палепшанья кіраўніцтва сельскай гаспадаркі Беларусі. Аднак, усё паседжаныне было прысьвеченна маскоўскуму сакавіковому пленуму ЦК КПСС, пастановы якога былі прынятыя для правядзенія ў жыцці. Ніякіх нават дробных дастасаванняў да беларускіх мясцовых абставінаў ня было.

Ад прыгоннага насельніцтва бальшавікі вымagaюць што раз большай прадукцыі. Так, даярка Дзегцярова з саўгасу "Зарэчча", Смоляніцкага раёну, быўшая на нарадзе работнікаў сельскай гаспадаркі БССР, атрымала новыя сілы і шырокія далаўгляды ад прамаўляўшага там Хрушчова. Летасць яна надаіла 5,455 кг. малака ад кожнай каровы, а сёлета дала слова дабіцца яшчэ большых паказчыкаў ("Звязда", 23 сак. 1962 г.).

Хіба толькі Хрушчову ды яго прыганятым ведама, як можна надаіць больш малака ад тых самых худых кароў пры такім самым марным корме.

Падсыцёбваныне прыгоннага насельніцтва да працы вочавідна з самых назоваў артыкулаў у газетах: "З падвоенай энергіяй", "Адкармлю 2 тысячи сvinьней", "Хоць заўтра ў поле", "У змаганыні вялікім даражыць кожным днём", "У тро разы хутчэй", "На кожны камбайн падвойную нагрузкую" ("Звязда", 31 сак., 1 крас. 1962 г.).

Часта сустракаюцца ў савецкіх газетах паведамленыя аб тым, якія высокія забавязаныні ўзялі калгасынікі на 4-ты год сямігодкі для атрымання з кожнага гектара збожжа, кукурузы, бульбы, цукровых буракоў, кармавога бобу і інш. ("Звязда", 1-га лют. 1962 г.). Маскоўская прыганятыя стаўляюць неасягальна высокія цыфры, а гэта дзеля таго, каб, прымаючы іх за аснову для разыліку пры здачы збожжа дзяржаве, выціснуць як найбольш ад сялян. Што самім сялянам амаль нічога не застаецца на зарплату і праждыцё, аб гэтым Москва не клапоціцца. Казённая прэса бессаромна піша, што "заработка павінен быць паводле атрыманай прадукцыі". У калгасе кожны селянін атрымлівае аплату на працадні ў залежнасці ад выніку працы — ад колькасці атрыма-

най сельска-гаспадарчай прадукцыі ("Звязда", 1 лют. 1962 г.).

Пастаяннае недаяданыне, пераходзячае ў голад працоўнага народу, усё яшчэ выдаецца аб'яданьнем маскоўскім уладам. Зусім спакойна маскоўскі ўрад падняў цену на мясо і малако на 35% і 25%, ведаючы, што працоўныя Беларусі і так іх амаль не спажываюць і не адчуваюць змяншэння нормы. У багацейшых частках СССР адбыліся забурэнні супроты падвышкі цэн. Але збройныя аддзелы МГБ крывава здушылі народныя дамаганыні. У тым самым часе савецкія пісакі адчынена зьдзекуюцца над беларускім галадающим народам, пішуучы, што "стаў танным цэнтнаром мяса і малака" ("Звязда", 28 ліп. 1962 г.).

Бальшавіцкая систэма адабрала ахвоту да працы, бо як не працуць, заплата будзе тая самая. Для праждыця ўсе крадуць. Бальшавіцкія заправілы крадуць вагонамі, а беларускія сляніе крадуць жыту, насыпаючы ў халлявы. Улады паадбіралі жорны, і людзі мелюць збожжа, тручи зерні між каменіямі, як гэта было тысячы год таму назад у пару каменнага веку. Так сама забаронена пячы хлеб дома, і людзі пякуць украдкам, наражаючыся на цяжкія кары.

Аднаму перадавому калгаснаму работніку адварвалі пры працы руку. Ён атрымаў пэнсію — 16 кг. збожжа і 30 руб. грашыма на месяц. Як праждыць на такую пэнсію, можуць выясыніць маскоўскія камуністы.

Утрымліваць карову, ці курэй на прысядзібнай дзялянцы няма магчымасці, ні сэнсу. Корму ўлады не даюць, а трэба здаваць дзяржаве амаль усё малако і ўсе яйкі.

З Лідчыны паведамляюць, што дрэнна жылася пад польскімі ўладамі, горш было пад Саветамі па 1939 г. і пад наемецкай акупацияй, але найгорш цяпер.

Належыць памятаць, што ў СССР застаецца ў сіле закон з 1940 г. аб прымацаваныні работнікаў да мейсца працы. За самавольную зьмену мейсца працы караецца шматгадовай турмой і канц-лягерамі. Такім чынам выключаецца магчымасць нават шуканыя лепшых абставінаў да жыцця.

РУСЫФІКАЦІЯ БЕЛАРУСІ

Беларусь пастаянна русыфікуюцца рознымі мэтадамі. Вышэйшыя школы, якія рыхтуюць службоўцаў для маскоўскай імперыі, цешац-

ца асаблівай увагай улады.

Прыймо студэнтаў у Беларускі Дзяржаўны ўніверсітэт імя Леніна ў Менску (беларускага дзеяча, імя якога можна назваць стаўлічны ўніверсітэт, не знайшлося), вымагае для паступлення конкурсных экзаменаў з расейскай мовы абавязкова на кожным факультэце. Дадаткова да расейскай мовы вымагаецца экзамен з беларускай мовы толькі на факультэце беларускай мовы і літаратуры ("Звязда", 19 крас. 1962 г.).

Прыймо студэнтаў у Менскі Дзяржаўны мэдычны інстытут, у Віцебскі Дзяржаўны мэдычны інстытут і ў Горадзенскі Дзяржаўны інстытут праводзіць міністэрства аховы здароўя БССР. Пры паступленыі на 1-шы курс конкурсны экзамен адбываецца з расейскай мовы і літаратуры, замежнай мовы і спэцыяльных предметаў. Беларуская мова не ўспамінаецца. Такія самыя конкурсныя экзамены праводзяцца ў Магілёўскім машынабудаўнічым інстытуце, у Беларускім тэхналагічным інстытуце імя С. М. Кірава (ізноў не знайшлося беларускага імя для назову інстытуту). ("Звязда", 26 чэрв. 1962) і ў Беларускім палітэхнічным інстытуце ў Менску ("Звязда", 8 траўня 1962 г.).

Зразумела, што навучаныне ўва ўсіх вышэйшых школах БССР адбываецца на расейскай мове.

З мэтай русыфікацыі, гарады і мястэчкі Беларусі атрымліваюць памятнікі расейскіх бальшавіцкіх дзеячоў і пісьменнікаў, імя якіх называюцца вуліцы і пляцы. У Ваўкаўску адчынены музэй расейскага царскага палкаводца Баграціёна ("Звязда", 6 ліп. 62), а ў сталіцы працуе Менскае Сувораўскае ваяннае вучылішча ("Звязда", 4 траўня 1962 г.).

МОЛАДЗЬ

Пленум ЦК Беларусі разглядаў пытаныне аб паляпшэнні працы па камуністычнаму выхаванню моладзі. Сярод ад'емных бакоў у моладзі сцьверджана сакратаром ЦК КПБ Шаурай наступнае: недахопы ў сац-спаборніцтве на працы, асабліва на сяле; у школах маюцца лёгкадумныя адносіны да вучобы ды дробна - буржуазная разбэшчанасць; адсутнасць пропаганды сярод веруючых, якія праводзіцца сярод атэістых ("Звязда", 14 чэрв. 1962 г.).

Так характарызуецца бальшавіцкая кіраў-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

нікі беларускую моладзь собскага камуністычнага ўзгадаваньня. Як відаць, беларуская моладзь хоча жыць па чалавечаму, карыстаючы са звычайных свободаў, разъвіваючы свае індывідуальныя і нацыянальныя асаблівасці. Савецкая-расейская няволя, эксплойтатыя сац-спаборніцтвамі і бальшавіцкае скаваныне зносяцца беларускай моладзьдзю толькі дзеля абставін савецкага тэрору.

ДЗІКІ БАЛЬШАВІЦКІ ТЭРОР

У студзені 1962 г. галодныя і адбёўтыя беларусы Менску аблідалі каменінамі і мерзлай зямлёй Хрущчова, які замест хлеба пачышаў іх у сваёй прамове ракетнымі асягненінамі. Незадаваленые савецкай палітыкай уціску і голаду нарастала ўва ўсім краі. У адказ на гэта пракацілася шырокая хваля савецкага тэрору па Беларусі і іншых нерасейскіх краёх СССР. Толькі дробнае адбіццё гэтага знаходзім у савецкай прэсе. У “Звязьзі” з 10, 15 і 16 сак. 1962 г. кляймяцца зараз арыштаваныя “беларускія нацыяналістычныя каты з 13-га баталёну, нібы ракой праліваўшыя нявінную чалавечую кроў, якіх цяпер бальшавікі прысудзілі да расстрэлу, у 20 гадоў пазней за інкрымінаваныя учынкі”.

Згодна савецкай традыцыйнай практицы, для паказовага судовага працэсу савецкія ўлады арыштавалі некалькі першых-лепшых быльых беларускіх “остарбайтэраў”, папярэдня адбіўшых 10-ци гадовыя кары ў канцлягерох, вылілі на іх цэбры ілжывай антыбеларускай лаянкі і завяршылі расстрэлам. Так было ў азыяцкай Расеі ад вякоў.

ПРАСЬЛЕД РЭЛІГІІ

На прахягу некалькіх апошніх гадоў улады Савецкай Расеі ўзмоцнілі ўціск і прасьлед рэлігійнага жыцця на Беларусі. Асабліва моцная антырэлігійная акцыя праводзіцца на Захадній Беларусі, Захадній Украіне, Літве, Латвіі, Эстоніі і Бэсарабіі, якія былі акупаваныя Савецкай Расеяй у пэрыод 2-ой Сусветнай Вайны.

Пры зачыненіні цэркви і ліквідацыі царкоўна-прыходзкага жыцця савецкія ўлады стасуюць розныя мэтады. Перадусім накладаючыя вялізныя падаткі на цэркви, пры неаплаце якіх цэркви зачыняюцца, а духавенства вывозіцца на ссылку. Святароў арыштоўваецца пад пратэкстам утойваньня падаткаў. Старэйшых векам духаўніку пера-

водзіцца за-штат на пэнсью, а новых духаўнікоў не прысылаецца і багаслужэніні спыняюцца. Многія самастойныя прыходы пераходзіцца на стан філіяльных, пры аблуговаваныі адным духаўніком некалькі філіяў. Службы адбываюцца раз у месяц, або радзей, чым адчуваецца народ ад наведваньня цэркви.

Паводле прыпадковых і фрагментарычных паведамленінняў, за апошні час на Беларусі, Украіне і Прыбалтыцы зачынена каля 500 цэркви. У Барапавічах усе цэркви зачынены, і службы адбываюцца толькі ў капліцы на могілках. Усе цэркви зачынены ў Берасці і Дзізвінску. У Кобрыне зачынены 2 цэркви. У Смалевічах прыход зачынены ў 1960 г. шляхам налажэння высокіх падаткаў. У Рэчках, каля Куранца, царкоўны дом адабраны ўладамі, святар пасланы за-штат і багаслужэніні спыненыя. Зачыненыя цэркви ў Рызе, Рэвалі, а ў Вільні зачыненыя многія святыні і багаслужэніні адбываюцца толькі ў трох цэрквях. Спыненыя багаслужэніні ў прыходах: Рубань, Смаргоні, Мядзела, Сваткі, Рачавічы. У царкве ў Нарачы зроблены музэй, хаця вёска Нарач глухая, ляжыць сярод лясоў і нічым асаблівым не адзначаецца.

Зачыненіца адначасна каталіцкія касьцёлы і жыдоўскія сінагогі.

На адным з прыходаў каля Берасця пасломшчык быў звольнены з працы і жыў з таго, што яго маці, удава па святару, атрымлівала пэнсью 80 руб. Зараз старэчая пэнсия матушкы спыненая, а пасломшчык з жонкай “выхадаў”, пакінуўшы адну старую і хворую маці, якія відаць — дэпартаваны савецкімі ўладамі.

У Лідзкім благачынні падчас фэсту мог служыць толькі адзін святар, а іншым было забаронена, і яны стаялі без аблачэнінія. Было забаронена крэсныя ходы.

З Жыравіцкага манастыра заўсёды хадзіў крэсны ход у суседнія прыходы, але ад леташняга году гэта забаронена савецкімі ўладамі.

Ані адзін святар ня піша лістоў у Амерыку і наагул за межы СССР, дзеля пануючага савецкага тэрору.

Беларусь заліваецца антырэлігійнай літаратурай, якой поўна ў кожнай кнігарні. — “Звязьзі” і “Савецкая Беларусь” абвяшчаюць вельмі часта аб новых антырэлігійных кнігах і брашурах. Так, газета “Звязьзі” з 27

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

лютага 1962 г. паведамляе аб наступных новых гнігах:

Карлюк А.С. — Нарысы па навучанню атэізму;

Кранёў Ю. В. — Працілегласць хрысьціянскай ідэалёгіі і навуковага камунізму;

Зборнік артыкулаў — Крытыка рэлігійнай ідэалёгіі;

Уткін Г. Т. — Праваслаўе;

Гагарын А. П. — Праўда аб хрысьціянскай рэлігіі і маральнасці;

Мітронік Л. — Хрысьціянская “навука жыцця”;

Сталярак З. — “Горад пудаў” сваімі і чужымі вачымі;

Расказы пра работу з веруючымі — Чорныя здані адступаюць.

Дэпартациі беларусоў з роднай зямлі ня спыняюцца. Моладзь па сканчэнні школаў, пад прыкрыццем добрахвотнасці, высылаецца пераважна ў Казакстан на цаліну, як гэта было з выпукнікамі Ільскага вучылішча мэханізацыі сельскай гаспадаркі (“Звязьзі”, 26 крас. 1962 г.). Многія беларускія сем'і перасяляюцца ўладамі з Беларусі на Украіну ў Львоў, Кіев і Дон-Бас.

ЛІТВІНАЦЫЯ БЕЛАРУСОУ РАСЕЯЙ

Газета “Звязьзі” з 11 траўня 1962 г. паведамляе аб выстаўцы працаў літоўскага мас-така Пётры Сяргіевіча ў Дзяржаўным мас-такім музэі Беларусі ў Менску. Паведамляеца, што творчасць гэтага літоўскага мас-така ў многіх адносінах звязана з Беларуссіяй. На выстаўцы дэманструюцца партрэты дзеячоў культуры Літвы і іншыя працы.

Сын беднага беларускага селяніна П. Сяргіевіч змог вучыцца на факультэце мас-такства Віленскага ўніверсітэту ў Польшчы толькі вольным слухачом. Па студыях здолбні мастак ня мог атрымаць у палякоў працы і працаўай для мастакства, жывучы ў цяжкай бядзе. У сваёй разнастайнай тэматыцы Сяргіевіч шмат мейсца аддаваў беларускаму народу, а беларускай пачуцьцёвасціяй прасякнуты ўсе яго працы. Прыйдзіцца яго абрэз “Упрочкі” з 1932 г., дзе прадстаўлена беларуская жанчына з хатулём за плячыма і з дзіцём за руку, ідучыя упрачкі з дому, дзе няма з чаго жыць. Гэта сымбал паняволенага чужынцамі беларускага народу, дзе і якога часта былі змушаныя пакідаць родны кут дзеля сацыяльнага і нацыянальнага

уціску. Так было пад царскай Расеяй, пад Польшчай і сягоныя пад Савецкай Расеяй.

Сягоныя беларускі мастак Сяргіевіч, як літавец, бо жыве ў Вільні ў Літоўскай ССР. Чамусь яму не знаходзіцца мейсца для жыцця і творчасці сярод свайго беларускага народу.

ВЫЛЯЧЫЛІ АД КАМУНІЗМУ

Адзін даўны беларускі эмігрант у Амерыцы, якому тут добра жывеца, але які трывамаўся пра-савецкіх поглядаў, верачы савецкай пропагандзе, што пад саветамі жывеца шмат лепш, сёлета першы раз паехаў на тры месяцы на Беларусь адведаць сваякоў, якіх ён ня бачыў каля 40 гадоў.

Праз паўтара месяцаў ён вярнуўся і хадзіў як прыбіты. Пазней цішком ён апавядаў аб сваіх перажыўаннях, баючыся пашкодзіць сваяком пад саветамі. То, што ён пабачыў, ударыла яго так моцна, што ён не дабыў на Беларусі заплянаваных 3-х месяцаў, а як найхутчэй вярнуўся ў Амерыку.

Брат яго жыве ў лазні, а многія людзі жывуць у зямлянках. Брат ходзіць з даўгай барадой, бо няма дзе і няма як брыцца. Усюды страшэнная нэндза, бяды і голад. Ніхто нічога ня мае, і ніхто ня хоча нічога рабіць і аб нішто клапаціцца. Збожжа гніе на полі, і ніхто ня рупіцца аб зьбіраныні. Каб неяк пра-жыць, усе крадуць. Па хлеб трэба хадзіць за некалькі кіламетраў у суседнія мястэчка ды стаяць у чарзе. У крамах мястэчка нічога няма, нават іголак, нітак ды гузікаў. Адзін кравец пабудаваў сабе невялічкую хату, але ўлады зараз-жа яе адабралі.

Наш турысты захацей паехаць і пабачыцца са сваякамі ў іншай вёсцы, аднак без дазволу ўладаў гэтага рабіць ня можна. Калі ён звязаўніцца да ўладаў аб дазвол, то яму адмовілі, кажучы, што яны рады дапамагчы, але турыстаму выдадзены дазвол наведаць толькі азначанае мейсца, і яны ня могуць гэтага звязацца.

У цягніку ў нашага турыстага ўкралі куфэрак з багажом.

Савецкая рэчаіснасць хутка і назаўсёгды развеяла камуністычныя мроі старога беларускага эмігранта ў Амерыцы.

**

АЛЕСЬ ЗМАГАР

Благаславі, матуля!

— Благаславі, матуля!

Міхась, хлапчук гадоў шаснаццаці, стаяў на каленях і чакаў.

— Куды ты? — Вырвалася ў яе.

— Куды ўсе... Пайду...

Маці адразу пакінула корпацца ў мыцельніку і трывожна зірнула на сына. Ён пакорліва стаяў на каленях. Маці захвалявалася ды раптам, нібы скамянела. Хацела штось сказаць і не магла. Цвёрды клубок падкаціўся да горла, аж зацяло дых. Зноў зірнула на сына. Ёй здалося, што ён зусім маленькі. Ня верылася, што яе Міхаську на Спаса скончылася шаснаццаць гадкоў і ўжо пайшоў сямнаццаты. Моцна запчаміла матчынае сэрца, няпрошана сказілася па худых скронях бліскучая сльяза, але ні словам не запярэчыла яна сыну. Хуценька зьняла з сябе мэдалік з Божай Маткай і начапіла сыну.

— Няхай цябе Бог благаславіць!

Пацалаваліся. Маці ня стрымалася: вочы заплылі сльязьмі, і яна раз-по-раз праводзіла хвартухом па твары.

Раптам у сенцах рыпнулі дзіверы, і знадворку ў хату ўскочыў малодшы Міхасёў брат — Васілёк. Убачыўшы брата й заплаканую маці, ён адразу чамусьці ўспомніў учарашнюю размову з Міхасём пра партызанаў, дагадаўся, што брат ідзе ў лес, і звонка выгукнуў:

— І я пайду!...

— Куды табе?... — ў вадзін голас засупярэчылі маці і Міхась. — Ты шчэ малы.

Хлопчык адразу спахмурнеў і з пакрыўдженым выглядам адышоўся ўбок. Да яго падышоў Міхась.

— Нічога... Не бядуй! Падрасьцеш і прыдзеш. Ці-ж гэта канец? А пакуль што трэ ў мацеры дапамагаць. Яна-ж адна. А цяпер?... Бачыш, што робіцца? На выпадак чаго, што стане ў яе абарону?

Пацалаваліся, і Васілёк ажыў. Міхась пачаў зъбірацца.

— Перакусіў бы чаго, — начала было маці.

— Вось у гладышку кісле малако, а за засланкаю — бульба.

— Мне ня хочацца есьці, мама... Я ў так... Яшчэ раз авбёў вачыма хату, спыніўся на

образох, яшчэ раз зірнуў на маці, брата і расчушча пераступіў парог.

— Бывайце!

Маці з Васільком выйшлі ўсьлед.

— Сыночак! — Ціха шавяліліся вусны.

— З Богам!...

Стоячы на ганку, яны доўга пазіралі на дарогу, аж пакуль Міхась і не скаваўся за кустамі. Стаялі яшчэ, не хацелася йсьці ў хату.

Тым часам, Міхась мінуў кусты і выйшаў на шырокі гасцінец. Азірнуўся назад. Маркотна пазіралі на яго верхавіны яблыні, ігруш, панурай журбой ківалі галінкі высокіх таполяў. І думкі, цяжкія думкі, роем замітусіліся ў галаве. Яго моцна ўразіла хвіліна развязтання, і плякучы жаль па матцы, Васільку, па гэтак роднай, дарагой хатцы агарнуў яго. Міхась і не заўважыў, як перад ім, нібы зь зямлі, выраслы могілкі. Ён здрягнуўся. Тут пахаваны яго бацька. Рашуча зьвярнуў з гасцінца, прайшоў у фортуку і апынуўся ля сvezkaj magilki. Draiulany kryzh, kvetki. Baцьka, як жывы, стаіць у ваччу. Mіxasь, нават, чуе апошнія бацьковы слова:

— Сынку!... Слухай матку ды апякуйся братам... Ён-жа яшчэ малы... Не давялося мне выгадаваць вас... Вораг адабраў маё жыццё...

I заціх. Толькі вусны яшчэ шавяліліся.

— Тата... — Dzika вырвалася ў Mіxasя, але бацька ўжо сканаў.

Хата напоўнілася енкам, плачам. Галасіла маці. Папрыбягали суседкі. Плакалі. Спачувалі. Даламаглі пахаваць. А потым?... Цяжар адзіноты, сіроцтва запанаваў у хаце.

— Божа! — Перахрысьціўся на крыж Mіxasь. Ня вытрымаў, заплакаў:

— Тата! Любы тата! Бывай!... Іду ўсьлед за табою... На тваё мейсца... Мяне-ж падменіць... — I голас абарваўся.

Схамянуўся, сціснуў кулакі:

— Помсціць!... Помсціць!... Помсціць!

I цвёрдым поступам закрочыў да выйсьця. Iшоў хутка. Вось і лес. Таямнічыя, але знаёма-блізкія гукі спаткалі яго. Прадзёршыся скрэз зарасынік, ён апынуўся на палянцы. Pasaredzine - невялікае вогнішча ды знаёмыя муж-

чыны, хлапцы. Падышоў бліжэй. Яго спаткалі радаснымі выкрыкамі.

— Mіxasь!... Ну ў малайчына!... Што чуваць?...

Не пасьпей Mіxasь як сълед агледзяцца, як з-за кустоў выскачыў Вясейскі хлапчук і, бягучы, выкрыквай:

— Чырвоныя!... Чырвоныя ў Вясе!... Баць, што зарвуць... Людзі пахаваліся, што дзе... —

— Атаман!... Атаман!... — вырваліся стрывожаныя галасы. — Чырвоныя ў Вясе!... —

Малады русавы мужчына ў вайсковым шыннялю валадарным рухам суняў усвяляваных.

— Колькі іх? — запытаўся ў хлапчука.

— Ня ведаю... Многа... Увесь выган занялі... Атаман спакойным позіркам авбёў усіх.

— Карнач! Выстаў варту! Астальныя адпачываць.

I заціхла палянка. Толькі дрэўцы час ад часу калыхалі сваімі галоўкамі, ды шэрыя хмаркі плылі па бязьмежнаму небу, даганялі адна адну, злучаліся, цямнелі, ператвараліся ў валаўянія.

Mіxasь ня вытрымаў. Усхапіўся, падбег да Вясейскага хлапчука.

— Мо і ў Забушава пашлі?

— Ня ведаю.

— Адпачнече! — Ласкова зьвярнуўся да іх атаман. — Заўтра даведаемся.

**

Вечарэла. Васілёк сек у падпаветцы дровы. Раптам забрахай Лыска, рыпнулі варотцы, і ў хату ўвалілася шэсцьцера чырвоных. Адзін — з вялікаю чырвонай зоркаю на шлёме, у чорнай шкурэнцы, з наганам у руцэ, пэўне камісар, прыступіў да маткі.

— Дзе гаспадар?

— Памёр. — Адказала спакойна і зірнула на начальніка.

Штось знаёмае, блізка знаёмае прамільганула ў рысах яго твару. Зноў зірнула.

— Божухна! — Вырвалася ў яе. — Ці ня гета старэйшы сынок Калмановіч?

Два тыдні таму маці насіла ў Слуцак яйкі. Якраз на Выгодзе спаткаў яе Калмановіч. Расказала маці яму аб сваім горы. Не таргаваўся. Заплаціў, што прасіла, пабядаваў разам зь ёю ды расказаў і аб сваім няшчасці. Яго старэйшы сынок, які ніколі ня слухаў бацькоў, ужо з месяц, як нічога нікому не сказаўшы, ні з кім не развязтаўшыся, пакінуў старых бацькоў ды пайшоў, Бог зна, куды. Пайшоў і пралаў. I

сълёзы заблішчэлі ў ваччу старога.

Маці вельмі шкадавала старых Калмановічаў, але нічым не магла дапамагчы. I вось, гэты самы сынок Калмановічаў — у яе хаце. Бацькі плачуть па ім, як па пакойніку, а ён апрануў скурэнку, прычапіў леварвэр. Начальнік. I ёй захацелася зараз-жа перадаць сынку Калмановічу ўсё гора ягоных бацькоў. Яна падышла бліжэй.

— Ці ня ты — старэйшы сынок Калмановічаў? Я нядаўна насыла...

— Які я табе сынок Калмановічаў? — Злосна абарваў яе. — Я — таварыш камісар. А ты кажы, дзе мужык? У банду пайшоў?

Твар камісара ад злосці наліўся крывёю, з адвеснане ніжнє губы пырскала съліна.

— Памёр, кажу, — спалохана вымавіла маці і заплакала.

— Даёш пажраць!

Маці хуценька наліла поўную міску кілага малака, адварнула ў рэшата саган варанае бульбы, паставіла на стол.

— Ешце!...

Чырвоныя накінуліся, нібы тыдзень ня еўши. Камісар-жа толькі зірнуў на неабараную бульбу.

— А яек няма?

— Няма... Яек няма... Ды дзе-ж іх набрацца?... Кожны дзень "дай" і "дай"...

— А бандытам даеш?

— Самі баць, Вось і ўчора заскочыла нейкая банда. Ня дай Бог! Забралі і яйкі, і муку, нават, жыта да каліва выграблі.

— Што-о? — Аж зароў камісар. — Якая, чорт, банда? Гэта нашы таварышы былі.

Маці спалохана змоўкла. Яе бялява-прыгожы твар пабялеў яшчэ больш, і яна моўчкі пачала штось прыбіраць у мыцельніку. Складнаю постацыю і спрытнымі рухамі яна адразу зьвярнула на сябе ўвагу камісара, і ён наблізіўся да маці.

— Пхе-е, — задаволена мямліў ён, — да ты яшчэ красуня.

Маці зьбягніцца зірнула на яго і жахнула. Яго чорныя вочы хіжацкі вышчарыліся, працягнуліся драпежныя рукі і, моцна ўхапіўши, кінулі на ложак.

— Ра-ту-уй-це-е! — Толькі ў пасьпела яна крывкуньць, баронячыся, як мага.

Пачуўшы матчын крывк, Васілёк ўмэнт ірвануўся да хаты. Не цямячы, што робіць, у дзікай злосці ён моцна выцяг ѿ сякераі па паганай галаве ды, раптам апамятаўшыся, кінуўся наў-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

цекі. Адзін за адным ўсхапліся з-за стала чырвоныя, але Васілёк быў ужо на прыгумені. Забахалі наўздағон стрэлы, а Васілёк ужо ля канаўкі. Яшчэ колькі кроکаў, а там і кусты. Зноў стрэл.

— А-а-ай! — Вырвалася ў Васілька, і ён паволі асунуўся ў канаву.

Заварушыўся суседні куст, і стромкая прыгожая дзяўчына, азіруўшыся наўкола, хутка ўсхапліся ды рыўком ускочыла ў канаўку. Зьбялелы Васілёк ляжаў ніцма. З правага пляча цякла кроў, і кашулька зачырвонела.

— Божухна! — Вырвалася ў дзяўчыны, і яна, доўга не важачыся, разарвала сваю блюзку ды начала перавязваць рану, час ад часу кідаючи позірк на засыценак.

Гэта была Вясейская дзяўчына, якая, пры набліжэнні да іх вёскі чырвоных, уцякла з дому ды хацела перахавацца ў цёткі ў Забушаве. Аднак, не даходзячы засыценку, яна спынілася ў кустах, каб паслуҳаць, ці ўсё спакойна. У гэты момант і адбылася уся гэта падзея.

**

Раніца. Крывей зачырвонеўся ўсход, і хутка над Забушавым выкацілася вялікае сонечнае кола. Хлопцы заляглі ў канавах абарап даро-

гі і чакалі загаду. Здалёк закурэў пыл. Да атамана падбег дазорны.

— Ужо відаць.

— Падрыхтавацца! Страваць па сыгналу! Патрону на псуць!

Калёна з чырвоным сцягам паволі набліжалася. Ніхто не спадзяваўся засадкі, тым больш, што ў Вясейі разъмасціўся штаб палка, а Забушава было толькі ў некалькіх вёрстах ад Вясейі, і чакаць варожага нападу, ды яшчэ з боку Вясейі, было, нават, недарэчна.

Ужо відаць перад калёны. Узьнятвыя стрэльбы апусціліся. На самым перадзе ішлі два звязаныя дзяды і Міхасёва маці.

— Пралусціць народ! Сыцеражыся, не зачамі сваіх!

Калёна пароўнялася з засадкаю. Пралусцілі перад. Раптам гулкі сьвіст прарэзаў паветра. Забахалі стрэлы. Як мяшкы, падалі чырвоныя. Пазасталыя ў жывых былі павязаныя. Міхась падскочыў да матулі.

— Мама!...

— Сынок!... родны!... дзе Васілёк?...

— Мама!... Ен у нас... Ранены... Будзе жыць...

— Жывы?... — І цёплыя сльёзы, сльёзы радасці паплыві па матчынаму твары.

ХРОНИКА

— Вашынгтон. З нагоды 44-х угодкаў абвешчання незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, падтрымліваючы нацыянальна-вызвольныя імкненні беларускага народа супроць акупациі Савецкай Расеі, у сакавіку 1962 г. выступалі з прамовамі ў Кангрэсе ў Вашынгтоне: сэнатар Э. Дірксен з Іллінойсу; кангрэсманы: Д. Й. Флуд з Пэнсільваніі, В. Л. Анфуса з Нью-Йорку, Г. П. Ліскомб з Каліфорніі, Э. Й. Дэрвінскі з Іллінойсу, М. А. Фейган з Огайо, Г. Л. Мак Доноуг з Нью-Йорку, А. Й. Мультэр з Нью-Йорку, С. Гальпэрн з Нью-Йорку, Р. В. Лібонаті з Іллінойсу, Й. Д. Дінгэлл з Мічыгану, П. В. Родіно з Нью Джэрсі, Т. Й. Дульскі з Нью-Йорку, Л. Фарбстейн з Нью-Йорку і Э. К. Доддаріо з Коннектікуту.

На просьбу Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі кангрэсман Абрагам Й. Мультэр апублікаў адумысловы Кангрэсавы Рэкорд, прысьвечаны юбілею 44-х угодкаў абвешчання незалежнасці Беларусі, у якім зьмешчаны прамовы кангрэсманаў на юбілейную тэму з сака-

віка 1962 г.

— Нью-Йорк. Акадэмія, прысьвечаная 44-м угодкам абвешчання незалежнасці БНР, арганізаваная Беларускім Кангрэсавым Камітэтам Амэрыкі, адбылася ў гатэлі Астор дні 25 сакавіка 1962 г. Апрача беларускага грамады, у акадэміі прынялі ўдзел прадстаўнікі ад міжнацыянальных арганізацый і ад арганізацый іншых нацыянальнасцяў, а паймена: Ассамблея Паняволеных Эўрапейскіх Народаў, Амэрыканская Канфэрэнцыя Нерасейскіх Паняволеных Народаў СССР, Украінскі Работніцкі Саюз, Грузінкае Нацыянальнае Аб'еднанье, Хрысціянска-Дэмакратычнае Вунія, Казацкі Нацыянальна-Вызвольны Рух, Амэрыкаска-Мадзярская Фэдэрацыя, Амэрыканскія Прыхільнікі АБН — Латыскі Аддзел.

На акадэміі былі адчытаныя праклямациі дня 25 сакавіка 62 г. Беларускім Днём Незалежнасці губернатара штату Нью-Йорк Н. Рокфэллера, губернатара штату Нью Джэрсі Р. Гюджеса і мэра Пасэйку П. Дэ Міюро, а так сама атрыманыя тэ-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

леграми ад сэнатараў Нью-Йорку: Я. К. Джавіца і К. Б. Кітінга і ад кангрэсманаў з Нью-Йорку: А. Й. Мультэра і Л. Фарбстэйна. Быў адчытаны звярот Прэзыдента БЦР Р. Астроўскага да беларускага грамадзтва на акадэміі.

Пастаноўленыя выслаць ад акадэміі ліст Дзяржаўнаму Сакратару Роску па справе дапамогі беларускаму народу вызваліцца з-пад Савецка-Расейскай акупациі.

Таго самага дня ў гатэлі Більтмор адбылася іншая сакавіковая акадэмія, арганізаваная БАЗАЙ. Сакавіковыя акадэміі адбыліся і ў іншых гарадах Амэрыкі, у якіх пражываюць большыя колькасці беларусаў.

— Кліўленд. 1-га і 2-га верасьня 1962 г. у Кліўлянду адбыўся чарговы звезд беларусаў Амэрыкі і Канады. У звяздзе прынялі ўдзел наступныя арганізацыі: Беларускі Кангрэсавы Камітэт Амэрыкі, Беларукае Нацыянальнае Аб'еднанье Канады, Беларуска-Амэрыканская Нацыянальная Рада ў Чыкаро, Беларускі Вызвольны Фронт з Кліўлянду, Беларуска-Амэрыканскіе Культурна-Дапамагавае Аб'еднанье з Кліўлянду, Аб'еднаны Беларуска-Амэрыканскі Дапамагавы Камітэт, Аб'еднанье Беларуска-Амэрыканскай Моладзі, Беларускія праваслаўныя царкоўныя камітэты з: Торонто (Канада), Чыкаро, Саўт Рывэр, Рокфорду і Кліўлянду. У звяздзе прымалі ўдзел прадстаўнікі беларускіх асяродзьдзяў з Місісіпі, Пэнсільваніі і Дэтройту. Праграма звязду складалася з урачыстага багаслужэнья, вечарыны і агульнага паседжання. На паседжанні выступаў з прамовай праф. Р. Астроўскі, Прэзыдент БЦР. Звязд пастанавіў выслаць у Аб'еднаныя Нацыі мэморандум, высьвятляючы сучаснае палажэнне на Беларусі з просьбай дапамагчы ейнаму вызваленію з расейскага няволі. Пастаноўленыя выслаць ліст Дзяржаўнаму Сакратару Роску, высьвятляючы беларускую нацыянальную праблему.

— Лёс Анжэлес. Міжнацыянальны Фэстываль Інтэрнацыянальнага Інстытуту ў Лёс Анжэлес сёлета адбыўся 13-га і 14-га кастрычніка. Бедарускую выставу для імпрэзы наладзілі Ч. Найдзюк, прадстаўнік Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі, з мясцовым аддзелам БАЗА. У праграме беларускага фольклёранае групы танцы і песьні, якія дбыліся ў аўдыторыі і на дзядзінцы інстытуту. Майстрамі цэрэмоніі быў К. Вайцяхоўскі. Скокі “Бульбу” і “Крыжачок” танцавалі: К. Вайцяхоўскі, І. Канановіч, Я. Ус, Н. Мяленцьева, М. і С. Канановічы, Ч. Найдзюк і С. Канановіч. Танец “Бульбу” апрацаўваў і акампаніяваў на акардыёне А. Меленцьев. Песьню “Перапёлка” пяяла Н. Гу-

дзім Ляўковіч, а песню ”Ня першы раз” сяпвалі дуэтам Н. Гудзім Ляўковіч і С. Лысенка пад музыку піяніна Р. Рацкова. За арганізацыю праграмы адказнай была І. Канановіч.

— Пасэйк. Па захадах прадстаўніка Беларускага Кангрэсавага Камітэту Э. Ясюка мэр гораду Пасэйку праклямаваў дзень 25 сакавіка 1962 г. Беларускім Днём Незалежнасці і загадаў вывесіць у гэты дзень на гарадзкой ратушы сцягі: амэрыканскі і нацыянальны беларускі.

— Чыкаро. Па зылківіданыні закалоту манаха Фінькоўскага жыцьцё беларускага праваслаўнага прыходу ўышло на нармальны шлях. Прадстаўнікі Беларускага Нацыянальнае Рады ў Чыкаро, як і раней, рагрэзэнтуюць беларускую грамадзкасць перад іншанацыянальнымі асяродзьдзямі.

БЕЛАРУСКІ ЦЭНТАР АДПАЧЫНКУ

7 кастрычніка 1962 г. ў Саўт Рыверы адбыўся агульны сход сяброў карпарацыі (па набыццю Цэнтра Адпачынку) і зацікаўленых асобаў. Сход, аблікаваўшы каля 20 агледжаных Камітэтам магчымых аўкектаў, пастанавіў — прыступіць да куплі Resort Bel-Air, што знаходзіцца каля Ню-Ёрку, а мае 16 будынкаў, выгадныя, добра аbstаліваныя пакоі на 20 асобаў, 75 акраў зямлі, мадэрны басейн для плавання, спартовыя пляцоўкі, магчымасці палявання, рыбацтва, лыжніцтва і інш. выгады. Каштуе гэты аўкект 65.000 да.

Здабыцце капіталу на куплю праводвіца наступна: прадаваннем акцыяў (Shares) па 100 да., прыйманнем пазыкаў ад прыватных асобаў, прадаваннем парцэляў (lots) на зямлі Цэнтра Адпачынку.

Парцэля ў паў-акра каштуе 1000 да. (да лютага 1963 г.). Парцэлі будуть прадавацца толькі сябром карпарацыі (акцыянарам). Акцыянёры будуць мець права на працэнты агульнага даходу (дыўдэнды), зыніжку пры карыстанні Цэнтрам.

Па шырэйшую інфармацыю можна звязтацца да Ю. Станкевіча (6 Vandervoort Pl., Brooklyn 6, N. Y.), альбо да Ул. Пелясы (250 East 4th St., N. Y. City 1).

З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ
У АУСТРАЛІІ

— Сыднэй... У суботу, 30-га чэрвеня гг. Беларускага Аб'еднаньне ў Аўстраліі ладзіла Урачысты Вечар, прысьвечаны 18-м угодкам 2-га Узебеларускага Кангрэсу. Урачысты вечар ізноў адбыўся ў залі Скул ов Арс, у Файрфілдзе.

Як заўсёды, святкавальная зала была напоўне-

БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА

ная беларусамі ды інша-нацыянальнымі гасцьмі. Вечар адкрыўся патрыятычнай прамовай старшыні Галоўнай Управы Беларускага Аб'еднання ў Аўстраліі, Г/ра М. Зуя, каторы акрэсліў гісторычнае значэнне 2-га Усебеларускага Кангрэсу ў барацьбе беларускага народу за сваю незалежнасць і заклікаў прысутных надалей прадаўжаць змаганье за вызваленне свайго народу з-пад чужацкае акупацыі.

Наступна, гуртак мастацкае самадзейнасці ў Сыднэй вельмі ўдала паставіў беларускую трагикамічную п'есу "Мікітаў Лапаць". Усе удзельнікі пастаноўкі, Г/ні, Соня Шлён, Марыя і Оля Сіткевіч і Г/ры, К. Грабко, А. Чурыла і М. Зуй выканалі сваю ролі вельмі ўдала, і напоўненая залі прысутных ўзнагародзіла іх бурнымі і доўгатрвалымі воплескамі. Пасля пастаноўкі пачалася прыгожы беларускім песьнямі, працягнулася да познае ночы.

— Сыднэй... У пятніцу, 24-га жнівеня гг., у тэатры Мэтро-Контынентал адбылася міжнародная прэм'ера фільма, ладжаная арганізацыяй па Аб'еднаных Нацыях з удзелам Консульскага Корпусу і некаторых нацыянальных арганазацыяў. Беларуское Аб'еднанне ў Аўстраліі было афіцыйна запрошанае і брала ўдзел з нацыянальным Бел-Чырвона-Белым Сыцагам. Дзіве беларускія дзяўчыны-рэпрэзентанткі, Г/ні Ж. Грэмышкевіч і В. Тамашэўская, у прыгожых беларускіх народных вопратках, бралі ўдзел супольна з рэпрэзентанткамі другіх народоў, у спаткані афіцыйнага гасця — Генэральнага Консуля Фінляндіі, Г/ра Т. Калля. Беларускія дзяўчыны-рэпрэзентанткі выканалі свой грамадзкі абавязак вельмі ўдала. Быў накручаны фільм з рэпрэзэнтанткамі і былі зробленыя шматлікія фота-здымкі карэспандэнтамі газэт. Беларуская сэццыя была арганізаваная і кіраваная Г/ром А. Алехнікам, каторы з Г/ром М. Зуем і Г/ні Соняй Шлён таксама прысутнічалі на міжнароднай прэм'еры, дзе, дзякуючы ахвярнай грамадзкой працы беларускага актыву ў Сыднэй, Беларускі Бел-Чырвона-Белы Сыцаг горда паветваў сярод сыцагой другіх народаў.

— Сыднэй... У сераду, 29-га жнівеня гг., у вялікай залі Трокадэро ізноў адбыўся Міжнародны Дыпляматычны Баль, ладжаны арганізацыяй па Аб'еднаных Нацыях з ўдзелам Дыпляматычнага Корпусу. Беларуское Аб'еднанне ў Аўстраліі ізноў прымала актыўны ўдзел у арганізаванні гэтага Балю, і Бел-Чырвона-Белы Сыцаг ізноў займаў пачэснае месца на Трыбуне Аўдыторыі. Беларуская сэццыя мела свой нацыянальны стол, упрыгожаны кветкамі і сцяжкамі. Ад імя Беларускага Народу Г/р А. Алехнік і Г/ня В. Тамашэўская ў народных вопратках прэзентаваліся да Лейтэнант-Губэрнатара, Сэр Кэннэт Стріт'a. Беларускія рэпрэзентанткы ішлі першыя па чарзе на парадзе калёны нацыянальных рэпрэзентантатаў, а за беларусамі ішлі прадстаўнікі нацыянальнага Кітаю і 20-ці другіх народаў. Баль быў поўным посыпекам, і Беларуское Аб'еднанне ізноў умела і ўдала рэпрэзентавала свой шматпакутны народ сярод дыпляматоў з усяго свету. Усім удзельнікам беларускай сэццыі ўправа Аб'еднання складае шчырую падзяку.

*

Малта. Ад 27 кастрычніка да 4 лістапада г.г. на Мальце адбывалася Міжнародная Альтыкамуністычнае Канфэрэнцыя. Падпалкоўнік Д. Касмовіч атрымаў ад Арганізацыі Камітэту запрошаныне рэпрэзентанткі на гэтай Канфэрэнцыі Беларускі Народ. Канфэрэнцыя вынесла шраг рэзалюцыю ў справе падтрымання вызвольнай барацьбы панявленых Москвой народаў ды ўзнаўлення вольных і незалежных дзяржаваў, у тым ліку Беларусі, на месцы Савецкага Саюзу.

Старшыня Камітэту для эмігрантаў у Бадэн-Віртэмбэргіі др. Герман Маўрэр склікаў 19 лістапада г.г. у Штутгарце на паседжанье прадстаўнікоў Міністэрства, — прадстаўнікоў Высокага Камісара пры УНО для спраў уцекачоў, прадстаўнікоў розных намецкіх урадавых установаў і прадстаўнікоў

Рэдакцыйная Калегія: Л. Галяк, А. Даніловіч, М. Кавыль (галоўны рэдактар), І. Касяк, пратапр. а. М. Лапіцкі, Д-р М. Шчорс.

Адрес Рэдакцыі: M. Kavyl, 10 Armstrong Ave., South River, N. J.

Выдае: Беларуское Выдавецкае Таварыства ў ЗША.

PRINTED BY THE WHITERUTHENIAN PRESS, CENTRAL SQUARE, N. Y.

ад эмігрантаў. На паседжаныне агаворана шраг бягучых пытаньняў эмігрантаў. Ад беларусоў прысутнічай сп. Д. Касмовіч, старшыня Дэлегатуры БЦР у Нямеччыне.

24-га і 25-га лістапада г.г. у Штутгарце адбывалася чарговае паседжанье Кола Эўрапейскага Кола Супрацоўніцтва. На Канфэрэнцыі прымала актыўны ўдзел у арганізаванні гэтага Балю, і Бел-Чырвона-Белы Сыцаг ізноў займаў пачэснае месца на Трыбуне Аўдыторыі. Беларуская сэццыя мела свой нацыянальны стол, упрыгожаны кветкамі і сцяжкамі. Ад імя Беларускага Народу Г/р А. Алехнік і Г/ня В. Тамашэўская ў народных вопратках прэзентаваліся да Лейтэнант-Губэрнатара, Сэр Кэннэт Стріт'a. Беларускія рэпрэзентанткы ішлі першыя па чарзе на парадзе калёны нацыянальных рэпрэзентантатаў, а за беларусамі ішлі прадстаўнікі нацыянальнага Кітаю і 20-ці другіх народаў. Баль быў поўным посыпекам, і Беларуское Аб'еднанне ізноў умела і ўдала рэпрэзентавала свой шматпакутны народ сярод дыпляматоў з усяго свету. Усім удзельнікам беларускай сэццыі ўправа Аб'еднання складае шчырую падзяку.

перашняе змаганье супраць маскоўска-камуністычнага акупантана, падкрэсліваючы актыўнасць у гэтым змаганыне Беларускага Вызвольнага Фронту.

Беларуское Выдавецкае Таварыства гэтым складае шчырую падзяку ўсім падпішыкам і ахвярадаўцам, якія спрыгніяюцца да выданья Беларускага Думкі.

ГІСТАРЫЯ БЕЛАРУСІ...

(Працяг з 13-ай баг.)

самым маскоўскім баярам. Ён мог перакінудца за граніцы Беларусі, на тэрыторию Расіі. Ён, наапошшу, быў вялікаю пагрозаю маскоўскім вайводам і на тэрыторыі самае Беларусі. Маскоўскі цар і маскоўскія баяры ведалі, што іхнай апораю і тут ёсьць не сяляне, а землясобственнікі. Трэба было толькі гэтых улашчыць, схінуць іх на свой бок. А гэта можна было зрабіць найперш станаўкім разгромам сялянскага руху.

"Маскоўскі цар даець загад пра досьць-учыненне просльбам землясобственнікаў. Пачынаеца перасльедаванье і вылоўлеванье сялян, замешаных у бунтах. Цар усяляк бароне мясцовых паноў і шляхту. Ён даець дырэктывы начальнікам маскоўскіх войскай праз тое, каб яны асьцярожна ставіліся да землясобственнікаў, баранілі іх і ахоўвалі іхнюю маємасць. Бунтаўнікоў ён загадуе караць смерцю, біць пугамі і бізунамі.

(Далей будзе)

—

3 ВЫДАВЕЦКАЕ НІВЫ

— Царкоўная Рада Беларускага Праваслаўнага Царквы съв. Эўфрасініі ў Саўт Рывэрз, Н. Дж., выдала чарговы 1-2 (12) нумар царкоўна-грамадзкага часопісу "Царкоўны Сьветач".

— Згуртаванье Беларускага Моладзі ў Амерыцы выдала друкам часопіс "Беларуская Моладзь", Нр. 13, 14, 15.

— У выданыні і пад рэдакцыяй а. Яна Пятроўскага ў гэтым годзе выйшла чатыры сшыткі часопісу "Сьветач Хрыстовага Навукі" — першага эвангельскага часопісу ў беларускай мове: Нр. 1(61) за студзень, Нр. 2-3(62-63) за люты-сакавік, Нр. 4-5(64-65) за красавік-травень, Нр. 6-7(66-67) за чырвень-ліпень.

— Выйшаў у Канадзе часопіс "Баявая ўскос" Нр. 7, ворган Літаратурнай Сустані.

